

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

**Vývoj hodnoty a struktury světového obchodu v
kontextu jednání na půdě GATT/WTO**

Nina Kenetayeva

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Nina Kenetayeva

Podnikání a administrativa

Název práce

Vývoj hodnoty a struktury světového obchodu v kontextu jednání na půdě GATT/WTO

Název anglicky

World trade value and structure development in relation to GATT/WTO negotiations

Cíle práce

Cílem práce je identifikovat změny ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekád v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO. Práce identifikuje primárně změny v teritoriální a komoditní struktuře mezinárodního obchodu. Dále jsou identifikovány významné trendy působící na vývoj obchodu ve výše zmíněném období.

Metodika

- 1) Specifikace cílů bakalářské práce
- 2) Vymezení teoretického zázemí, včetně literární rešerše vztahující se k vymezeným cílům
- 3) Sběr datových údajů sekundárního charakteru
- 4) Zpracování kvalitativní a kvantitativní analýzy
- 5) Vymezení nejvýznamnějších výsledků plynoucích z analýzy a jejich následná diskuse
- 6) Formulování závěrů vztahujících se k cílům bakalářské práce

Doporučený rozsah práce

50 stran

Klíčová slova

obchod, export, import, bilance, vývoj, struktura, teritoriální struktura, komoditní struktura

Doporučené zdroje informací

BENEŠ, V. *Zahraniční obchod : [příručka pro obchodní praxi]*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0558-3.
HELPMAN, E. – KRUGMAN, P. R. *Market structure and foreign trade : increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. Cambridge: The MIT Press, 1999. ISBN 0-262-58087-1.
KRUGMAN, P. R. – OBSTFELD, M. *International economics : theory and policy*.
SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. *Economics*. New York: McGraw-Hill, 1992. ISBN 0-07-054879-1.
SAMUELSON, P. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991.
SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod : teorie a praxe*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2708-0.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 11. 5. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 5. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vývoj hodnoty a struktury světového obchodu v kontextu jednání na půdě GATT/WTO" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 6.3.2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu prof. Ing. Lubošovi Smutkovi, Ph.D. za odborné vedení a rady při zpracování bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala své rodině a blízkým za podporu během celého studia a psaní této práce.

Vývoj hodnoty a struktury světového obchodu v kontextu jednání na půdě GATT/WTO

Abstrakt

Předmětem bakalářské práce „Vývoj hodnoty a struktury světového obchodu v kontextu jednání na půdě GATT/WTO“ je identifikace změny ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekad v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO. Teoretická část bakalářské práce identifikuje primárně změny v teritoriální a komoditní struktuře mezinárodního obchodu. Zabývá se dohodami TRIPS (dohody o duševním vlastnictví) a GATS (všeobecná dohoda o obchodu ve službách), které byly přijaty v rámci WTO.

V praktické části bakalářské práce je zpracována analýza dynamiky a faktorů ovlivňujících rozvoj mezinárodního obchodu po druhé světové válce. Také popisuje teritoriální a komoditní struktury mezinárodního obchodu a tempo růstu, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami. Dále jsou identifikovány významné trendy působící na vývoj obchodu ve výše zmíněném období.

Klíčová slova: obchod, export, import, bilance, vývoj, struktura, teritoriální struktura, komoditní struktura

World trade value and structure development in relation to GATT/WTO negotiations

Abstract

The subject of the bachelor thesis " World trade value and structure development in relation to GATT/WTO negotiations" is the identification of a change in the development and structure of world trade over the last few decades in the context of the GATT / WTO negotiations. The theoretical part of the bachelor thesis identifies primarily changes in the territorial and commodity structure of international trade. This part deals with agreements TRIPS (agreements of intellectual property) and GATS (General Agreement on Trade in Services) which were adopted within the framework of the WTO.

In the practical part of the bachelor thesis are analyzed the dynamics and factors influencing the development of international trade after World War II. It also describes the territorial and commodity structures of international trade and the growth rate, both at the level of the whole world and between different groups of countries and commodities. At the end of the bachelor thesis there are significant trends in the development of trade.

Keywords: trade, export, import, balance, development, structure, territorial structure, commodity structure

Seznam použitých zkrátek

MO	Mezinárodní obchod
VTP	Vědecký a technický pokrok
VaV	Výzkum a vývoj
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)
HDP	Hrubý domácí produkt
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	United States of America (Spojené státy americké)
USD	United States dollar (Americký dolar)
FIAT	Fabbrica Italiana Automobili, Torino (Italský koncern)
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
ECOSOC	United nations economic and social council (Ekonomická a sociální rada OSN)
MOO	Mezinárodní obchodní organizace
RNV	Režim nejvyšších výhod
SNS	Společenství nezávislých států
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (Konference OSN o obchodu a rozvoji)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví)
GATS	General Agreement on Trade in Services (Všeobecná dohoda o obchodu ve službách)
COMTRADE	(Common format for Transient Data Exchange for power systems)
IP	Intellectual Property (Duševní vlastnictví)

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika práce	12
3 Literární rešerše	14
3.1 Základní informace o mezinárodním obchodu	14
3.2 Ekonomická situace ve světě po druhé světové válce	15
3.3 GATT	17
3.3.1 Vznik GATT	17
3.3.2 Zásady GATT	19
3.3.3 Vyjednávací kola GATT	20
3.4 WTO	23
3.4.1 Cíle a zásady WTO.....	24
3.5 Dohody MO přijaté v rámci WTO	25
3.5.1 Dohody WTO o duševním vlastnictví (TRIPS)	25
3.5.2 Všeobecná dohoda o obchodu ve službách (GATS)	26
3.6 Rozvojová agenda z Doha.....	27
4 Analýza mezinárodního obchodu po druhé světové válce	31
4.1 Dynamika MO po druhé světové válce	31
4.2 Struktury mezinárodního obchodu	32
4.2.1 Geografická struktura mezinárodního obchodu	33
4.2.2 Komoditní struktura mezinárodního obchodu	39
4.2.3 Výhody obchodování.....	45
4.2.4 Analýza tempo růstu exportu a importu	47
5 Perspektivy a prognózy vývoje mezinárodního obchodu mezi zeměmi.....	57
5.1 Trendy a prognózy vývoje MO	57
6 Závěr	61
7 Seznam použitých zdrojů	62
7.1 Monografické publikace	62
7.2 Elektronické dokumenty	62

8 Seznam tabulek	63
9 Seznam grafů	64
10 Seznam obrázků	65

1 Úvod

Mezinárodní obchod je nejrozvinutější a nejrozšířenější formou mezinárodních hospodářských vztahů. Je na hlavním místě mezi moderními zahraničními politickými zájmy a problémy zemí světa. Proto je studium jeho podstaty, dynamiky vývoje a moderní struktury důležitým prvkem pro určení zahraniční politiky států a jejich rozvojových programů.

V návaznosti na to lze formulovat cíl této práce, který spočívá v identifikaci změn ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekad v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO. Účel práce zahrnuje následující hlavní úkoly: definování forem, významů a podstaty světového obchodu, studie o poválečném a současném stavu světového obchodu a identifikace významných trendů působících na vývoj obchodu ve výše zmíněném období. Jedním z úkolů této práce je studium nejen kvantitativních charakteristik změn mezinárodního obchodu, ale i kvalitativní stránky těchto změn.

V teoretické části bakalářské práce je popisována základní charakteristika a terminologie mezinárodního obchodu, také je uveden vliv druhé světové války na světovou ekonomiku. Tato část popisuje dohody, které byly přijaty v rámci WTO. Veškeré informace byly zjištěny na základě prostudované odborné literatury.

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na analýzu dynamiky a faktorů ovlivňujících rozvoj mezinárodního obchodu po druhé světové válce. Také popisuje teritoriální a komoditní struktury mezinárodního obchodu a tempo růstu, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami. Pro zpracování vlastní práce byly využity statistické tabulky internetových stránek.

Poslední kapitola analyzuje perspektivy a prognózy mezinárodního obchodu v dalších letech.

2 Cíl práce a metodika

V rámci této kapitoly bude věnována pozornost cíli práce a také metodice, která byla využita pro realizaci praktické části práce.

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je identifikovat změny ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekad v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO.

Považuji za nezbytné nejprve zmínit geografické rozložení světového obchodu, které lze sledovat na různých úrovních, s ohledem na účast tří skupin zemí: vyspělé, rozvojové a země s přechodovou ekonomikou. Pro popsání komoditní struktury mezinárodního obchodu byly zvoleny největší komoditní trhy, které ovlivňují povahu světového obchodu, mezi ně patří zemědělské suroviny, železo a ocel, palivo a průmyslová výroba.

Pro identifikaci změn tempa růstu exportu a importu, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami, bylo vybráno období 1980–2017 pro větší přesnost statistických údajů v použité databázi.

2.2 Metodika práce

V rámci práce jsem rozhodla rozdělit země na tři skupiny. Jsou to vyspělé země (Evropa, Severní Amerika), rozvojové země (Afrika, Centrální a Jižní Amerika, Asie, Oceánie) a země s přechodnou ekonomikou (centrální a východní Evropa). Komoditní struktura byla rozdělena do čtyř hlavních segmentů – zemědělské suroviny, železo a ocel, palivo a průmyslová výroba.

V práci byla provedena analýza vývoje hodnoty mezinárodního obchodu za období 1980–2018 a to na úrovni vývoje exportu, importu a salda. Cílem bylo postihnout změny, ke kterým docházelo v rámci komoditní struktury exportu i importu na úrovni jednotlivých skupin zemí a ve vztahu k podílu jednotlivých skupin zemí na světovém obchodě.

Práce je rozdělena na dvě základní části – část teoretickou a část praktickou. Teoretickou část tvoří několik oblastí, včetně definic pojmů, které se týkají mezinárodního obchodu a vlivu druhé světové války na světovou ekonomiku. Kapitola také popisuje

rozvojovou agendu z Doha, dohody o duševním vlastnictví a všeobecnou dohodu o obchodu ve službách, které byly přijaty v rámci WTO.

V analytické části je popsána komoditní a geografická struktura mezinárodního obchodu, byla provedena analýza tempa růstu, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami. Analýza vývoje hodnoty exportu a importu je spočítána prostřednictvím lineární aproximace na úrovni časové řady 1948–2018 pomocí funkcí v Excelu.

Metodickým základem výzkumné práce je především studium odborné literatury různých ekonomů a vědců a také dokumentů dostupných z internetových zdrojů v oblasti mezinárodního obchodu. Výzkumná část práce vychází výhradně z analýzy již existujících dokumentů. Vzhledem k povaze tématu považuji tuto metodu za dostačující, neboť v této formě se nachází dostatečně velké množství dat, které bylo možné využít k dosažení cílů práce.

Ke zpracování výzkumné části práce bylo využito internetových zdrojů a také několika vzorců.

1. Vzorec pro určení salda v milionech dolarů:

$$\text{Saldo} = \text{Export} - \text{Import}$$

kde: Záporné saldo = větší import

Kladné saldo = větší export

2. Vzorec pro určení tempa růstu a dynamiky jednotlivých skupin zemí a komodit:

Koeficient růstu (řetězový index). Výsledek znamená, kolikrát se hodnota liší oproti předešlé.

$$k_t = y_t / y_{t-1} \quad t = 2, \dots, T$$

kde: $k_t > 1$... došlo k nárůstu

$k_t < 1$... došlo k poklesu

3 Literární rešerše

Tato kapitola se bude zaměřovat na tvorbu teoretického základu pro další samostatný výzkum v oboru. Středem pozornosti literární rešerše je zhodnocení mezinárodního obchodu a identifikace změny ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekád v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO.

3.1 Základní informace o mezinárodním obchodu

Mezinárodní obchod je formou komunikace mezi výrobcí komodit v různých zemích, které vznikají na základě mezinárodní dělby práce, a vyjadřuje jejich vzájemnou ekonomickou závislost. Literatura často uvádí následující definici: „Mezinárodní obchod je proces nákupu a prodeje mezi kupujícími, prodejci a zprostředkovateli v různých zemích.“

Mezinárodním obchodem se nazývá placený agregovaný obchod mezi všemi zeměmi světa. Pojem „mezinárodní obchod“ se však používá také v užším smyslu, například obchod mezi největšími regiony světa.

Prvním pokusem o teoretické pochopení mezinárodního obchodu a vypracování doporučení v této oblasti byla doktrína merkantilismu, která převažovala během výrobního období, tj. od 16. století až do poloviny 18. století, kdy se mezinárodní rozdělení práce omezilo především na dvoustranné a trilaterální vztahy. V té době se průmysl odvrátil od národní půdy a zboží bylo vyvezeno z národních surovin. Např. Anglie zpracovala vlnu, Německo len, Francie hedvábí atd. Merkantilisté zastávali názor, že stát by měl co nejvíce prodávat jakékoli zboží na zahraničním trhu a nakupovat co nejméně. Tím se shromažďuje zlato, které je označeno jako bohatství. Je zřejmé, že pokud všechny země uskuteční takovou politiku odmítnutí dovážet, pak nebudou žádní kupci a žádný mezinárodní obchod.

V různých dobách se objevovaly různé teorie světového obchodu, které se snažily vysvětlit původ tohoto jevu, určit jeho cíle, zákony, výhody a nevýhody. Hlavními teoriemi mezinárodního obchodu jsou: teorie komparativních výhod D. Ricarda, Heckscher-Olinova teorie, „Leontiefův paradox“, teorie „životního cyklu zboží“, M. Porterova „teorie konkurenceschopnosti“, teorém Rybchinského atd.

3.2 Ekonomická situace ve světě po druhé světové válce

Po druhé světové válce došlo k velkému množství důležitých událostí. Během čtyř let Marshallova plánu (1948–1951) získalo 17 zemí Evropy 16 miliard amerických dolarů. Více než 2/3 této částky šly do Německa, Velké Británie, Francie a Itálie. Struktura nabídky je zajímavá: 70 % bylo jídlo, palivo, hnojiva. Náležitým aspektem implementace plánu byly zdroje financování. Dodávka nezbytných životních potřeb (jídlo, pohonné hmoty, oblečení) přicházela hlavně ve formě dotací než půjček. A domácí měna získaná z prodeje dovážených výrobků byla použita evropskou vládou ke snížení rozpočtového deficitu, a tudíž míry inflace. Dodávky průmyslových zařízení byly mezitím financovány z půjček od mezinárodní banky, zatímco dodávky surovin, zemědělských strojů, průmyslových výrobků, náhradních dílů apod. byly pod zárukou americké vlády prostřednictvím speciálně vytvořeného sdružení exportní-importní banky USA.¹

Podmínky pro země účastníci se tohoto plánu byly naopak velmi drsné: odmítnutí znárodnění průmyslu a poskytování úplné svobody soukromého podnikání s výrazným zpomalením západoevropských průmyslových odvětví konkurujících USA, jednostranné snížení celních sazeb na dovozy amerického zboží, omezení obchodu se socialistickými zeměmi aj.

Poválečné hospodářství bylo charakterizováno širokou škálou programů ekonomického oživení, jejichž realizace počátkem padesátých let umožnila zvýšit produkci základních průmyslových odvětví o polovinu a ještě o více u některých typů výrobků (potahové hnojivo o 65 %, ocel o 70 %, cement o 75 %, vozidla o 150 %, ropné výrobky o 200 %). Progresivní změny ovlivnily také vývoz, který celkově vzrostl o 49 bodů, v USA a Kanadě o 60 bodů.

Od 40. let až do poloviny 60. let se jedním z hlavních faktorů hospodářského růstu stala první etapa třetí vědecké a technické revoluce, která je spojená s rozvojem chemie a petrochemie (syntetická vlákna a plasty), proudových letadel, jaderné energie, televize a počítačů.

Cílem poválečného oživení byl široký systém opatření, který určil obsah mnoha národních ekonomických programů. V řadě zemí došlo ke znárodnění průmyslu, bank,

¹ LUZINA, MALYKH, STEBUNOVA. *Historie ekonomiky a ekonomických studií*, 2. vydání. Ufa: Ministerstvo školství Ruské federace, 2000, s. 26.

finančních institucí, dopravy, administrativy a od druhé poloviny 50. let došlo k ekonomické kontrole cen a mezd.

V roce 1946 byla ve Francii vytvořena funkce Generálního komisaře pro plánování. Počátkem 60. let byly prováděny tři plány, které jsou orientační (nepovinné) a zaměřené na modernizaci znárodněného sektoru ekonomiky a obnovení hospodářství (1947–1953), posílení konkurenceschopnosti soukromých firem (1954–1957), přechod od protekcionismu k „otevřené ekonomice“ (1958–1961).²

V roce 1948 byla provedena následující opatření: měnová reforma, která umožnila zbavení se obrovského množství znehodnocených peněz, cenová reforma, daňová reforma, která ochránila práva spotřebitele a zajistila svobodu podnikání. Během jednoho roku se začaly zmírňovat „šokové“ účinky těchto opatření. Obchody byly postupně naplněny zbožím. Růst cen se stabilizoval přibližně na úrovni růstu mezd. Produktivita práce se zvýšila o třetinu atd. Již v roce 1954 byla úroveň produkce zdvojnásobena od roku 1936.

Během poválečného období se výrazně zhoršilo dominantní postavení Spojených států v důsledku druhé světové války. V 50. letech Spojené státy představovaly 1/3 světového vývozu a v 90. letech už pouze 1/9. Německý vývoz se nejen přiblížil k USA, ale v některých letech ho dokonce předčil. V roce 1990 Německo činilo 12 % světového vývozu, zatímco podíl Spojených států činil 11,5 %. Jiné evropské země učinily významný průlom, v důsledku toho se západní Evropa od 1970 roku stala hlavním centrem světového obchodu, který představuje více než 40 % světového vývozu.

V 80. letech se podíl Japonska na světovém obchodu výrazně zvýšil. V roce 1983 se Japonsko poprvé vyšplhalo na první místo ve světě ve vývozu strojů a zařízení. V roce 1948 byl jeho podíl na světovém vývozu pouze 0,4 %, v roce 1960 3,2 %, v roce 1997 7,9 % a na počátku 21. století 9,5 %. Úspěchy Japonska jsou spojeny především s aktivním a agresivním pronikáním na trhy, zejména ve Spojených státech, a prodejem automobilů, lodí a elektroniky. Jedna třetina japonského exportu jde do Spojených států. Americký deficit obchodu s Japonskem v 90. letech je na úrovni 50–60 miliard dolarů ročně.

Jedním z důležitých trendů ve vývoji světového obchodu v posledních desetiletích byl prudký nárůst obchodu uvnitř průmyslu, výměna dílů, součástí, polotovarů atd. Na práci

² LUZINA, MALYKH, STEBUNOVA. *Historie ekonomiky a ekonomických studií*, 2. vydání. Ufa: Ministerstvo školství Ruské federace, 2000, s. 56.

se podílely nové výrobní faktory – dočasná diferenciacie výrobních nákladů pod vlivem VTP, rozdíl v kvalifikaci práce a zvýšení nákladů na VaV.

3.3 GATT

Po druhé světové válce se západní spojenci, především USA, snažili vyřešit tři úkoly uzavřením obchodních dohod:

- Vytvořit dohodnutý rámec pro zajištění mezinárodních obchodních vztahů.
- Vypracovat kodex chování, který by zabránil jednostranným opatřením k omezení výměny.
- Vytvořit strukturu pro postupné odstraňování obchodních překážek.³

Hlavním motivem této aktivity byla snaha vyhnout se opakování událostí třicátých let, kdy světový obchod klesl v bezprecedentním měřítku a zhoršoval celosvětovou krizi. Došlo k liberalizaci obchodu a za těchto podmínek byla vytvořena GATT.

3.3.1 Vznik GATT

Podpis Brettonwoodské dohody a vytvoření Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v roce 1944 poskytly základ pro nový mezinárodní řád ve finanční sféře. V roce 1934 Spojené státy přijaly zákon o rozšíření obchodu, který americkému prezidentovi umožnil dvoustranné jednání o snižování obchodních povinností.

V roce 1945 Kongres USA prodloužil termín tohoto zákona a Spojené státy vyzvaly ostatní země, aby uzavřely mnohostrannou dohodu o vzájemném snižování cel.

Ve stejném roce byla vytvořena Organizace spojených národů (OSN). V únoru 1946 jedna ze složek – Ekonomická a sociální rada (ECOSOC), na svém prvním zasedání přijala usnesení k podpoře svolání konference o vypracování charty Mezinárodní obchodní organizace (MOO).

V dubnu až listopadu 1947 se první zasedání konference konalo v Ženevě. Program jednání zahrnoval tři otázky: příprava charty MOO, jednání o všeobecné dohodě o mnohostranném snižování cel, konsolidace obecných ustanovení o závazcích v oblasti

³ *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-13].

Dostupné z: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

celní politiky. Usnesení o posledních dvou otázkách byla základem Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT).⁴

Obrazek č. 1: Setkání účastníků GATT

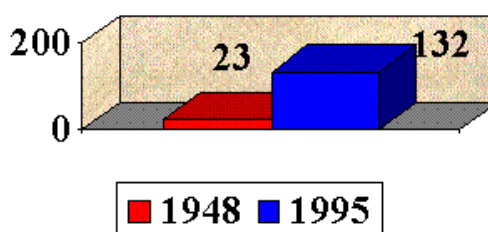
Zdroj: <https://www.kommersant.ru/doc/3522252>

Konference v Havaně v listopadu 1947 až březnu 1948 dokončila vývoj charty MOO, který nebyl schválen Kongresem USA. Dočasná komise vytvořená pro tvorbu MOO se stala sekretariátem GATT, která formálně nebyla mezinárodní organizací, ale pouze mezinárodní dohodou.

V roce 1948 protokol k dohodě o snižování cel podepsalo 23 zemí a v roce 1989 se k GATT přidalo již 97 zemí.

Růst počtu členských zemí GATT v letech 1948 až 1995 uveden na grafu č. 1.

Graf č. 1: Počet členů GATT

Zdroj: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

⁴ *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-13].

Dostupné z: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

3.3.2 Zásady GATT

Dohoda GATT se skládá ze čtyř částí týkajících se základních povinností smluvních stran, výjimek z těchto závazků, změn provedených v průběhu roku, a nakonec z článků o rozvojových zemích. Dohoda prohlašuje tři základní principy:

1. Odmítnutí diskriminace mezi obchodními partnery. GATT obsahuje doložku o režimu nejvyšších výhod. RNV zajišťuje rovné vztahy se všemi partnery při obchodních jednáních. Pokud se obě země dohodnou na vzájemném snížení cel nebo jiných forem ochrany, mělo by být toto přidělení okamžitě převedeno do jiných zemí. Stejně tak, pokud některá země přijme omezující opatření k ochraně národního hospodářství, platí pro všechny partnery bez diskriminace.

2. Reciprocita celních koncesí. Zásada reciprocity stanoví, že země, která přijala tarifní koncesi, by měla nabízet i reverzní koncesi, jednání by měla probíhat na základě vzájemného prospěchu.⁵

Účelem tohoto ustanovení je zabránit zemím, aby používaly snížení obchodních povinností (zejména doložku o režimu nejvyšších výhod), aniž by snížily své povinnosti v reakci, což by mělo pomoci odstranit překážky mezinárodního obchodu.

3. Propagace obchodní politiky. GATT zakazuje používání opatření přímého dohledu nad zahraničním obchodem, jako jsou množstevní omezení, jelikož mají nepříznivější hospodářský účinek než celní dluhy.

Důležitou roli hrají výjimky z obecných zásad. Jsou poskytovány pro každou z výše uvedených zásad. Byly poskytnuty tyto výjimky:

- Země může používat obchodní omezení, pokud dovoz způsobí značné škody místní produkci.
- Použití vyrovnávacích poplatků je povoleno, pokud partner provádí diskriminační obchodní činnosti nebo uplatňuje dumping.
- Důležitá výjimka z doložky o režimu nejvyšších výhod obsažené v pravidlech pro vytvoření zóny volného obchodu nebo celní unie, v rámci které integračním partnerům může být poskytnut preferovaný režim.

⁵ BULATOVA, A. a kol. *Světová ekonomika a mezinárodní ekonomické vztahy*. Moskva: KNORUS, 2018, s. 523, ISBN 978-5-406-06627-0

- Nejdůležitější výjimka z pravidla reciprocity se týká rozvojových zemí. V souladu s touto výjimkou rozvojové země, které podepsaly dohodu GATT, mohou využívat režim nejvyšších výhod, bez uplatnění zásady vzájemnosti.
- Řadu výjimek ze zákazu množstevních omezení, zejména v případě krize platební bilance.⁶

Postupně se GATT změnilo v koordinační centrum, které se zabývalo stížnostmi z různých zemí ohledně porušování smluv, jakož i ve středisko jednání.

3.3.3 Vyjednávací kola GATT

Za účelem urychlení liberalizace obchodu začala pravidelná obecná jednání. Existuje osm etap jednání, tzv. „konference o tarifech“:

1. Ženeva (1947, souběžně s vyjednáváním o obecné dohodě),
2. Annecy (1948),
3. Torquay (1950–1951),
4. Ženeva (1955–1956),
5. „Dillonovo kolo“ (1961–1962, jménem amerického ministra obchodu) v Ženevě,
6. Kennedyho kola (1964–1967) v Ženevě,
7. „Tokijské kolo“ (1973–1979) v Ženevě,
8. Uruguayské kolo (1989–1994) v Ženevě a Bruselu.

⁶ BULATOVA, A. a kol. *Světová ekonomika a mezinárodní ekonomické vztahy*. Moskva: KNORUS, 2018, s. 526, ISBN 978-5-406-06627-0.

Tabulka č. 1: Vyjednávací kola v rámci GATT

Období	Místo konání	Agenda kola	Země
1947	Ženeva	Cla	23
1949	Annecy	Cla	13
1951	Torquay	Cla	38
1956	Ženeva	Cla	26
1960 – 1961	Ženeva (kolo Dillonské)	Cla	26
1964 – 1967	Ženeva (Kennedyho kolo)	Cla a Anti-Dumping	62
1973 – 1979	Ženeva (Tokijské kolo)	Cla, necelní opatření	102
1989 – 1994	Ženeva (Uruguajské kolo)	Vytvoření WTO, cla, necelní opatření, pravidla fungování, služby, duševní vlastnictví, rozhodování sporů, textil, zemědělství atd.	123

Zdroj: vlastní zpracování na základě internetových zdrojů

Kennedyho kolo (1964–1967). Během Kennedyho kola vyjednávači projednali přímé snižování všech celních poplatků. Americký prezident John F. Kennedy získal od Kongresu významnou autoritu. Jeho úkolem bylo dosáhnout výrazného snížení všech celních sazeb nejméně o 50 %. Kennedy navrhl zrušení cel na zboží, jehož hlavními dodavateli byly Spojené státy a evropské země.

Dohoda podepsaná v roce 1967 stanovila snížení cla o 36–39 %, pokrývající 75 % veškerého zboží. Došlo také k určité harmonizaci ochrany národních ekonomik.

Ztráty neovlivnily zemědělské produkty, které jsou aktivně chráněny každou producentskou zemí, stejně jako průmyslové výrobky.

„Tokijské kolo“ (1973–1979). Během „Tokijského kola“ partneři vyjádřili odhodlání harmonizovat celní dluhy a vyřešit otázku boje proti netarifnímu protekcionismu, jehož míra rostla. Poplatky byly sníženy o 33–38 %. Země s vysokými obchodními povinnostmi zhoršily ochranu národní ekonomiky. Ztráty měly malý vliv na zemědělské produkty, textilní, kožedělný a obuvnický průmysl. Otázka netarifních překážek nebyla vyřešena.

Uruguayské kolo jednání (1989–1994). V rámci něj byla přijata tzv. Marrakéšská dohoda, díky níž byla založena Světová obchodní organizace. První ministerská konference po založení WTO se konala v Singapuru (1996). Zde byly některými rozvinutými státy navrženy čtyři body (též známy jako Singapurské otázky), které se mohly v budoucnu stát tématy k projednávání ve WTO: obchod a investice, obchod a politika hospodářské soutěže, transparentnost při zadávání veřejných zakázek a usnadnění obchodu. Nicméně proti těmto požadavkům se zdvihla vlna nevole ze strany rozvojových zemí. Byly proto ustaveny pracovní skupiny, které měly za úkol zjistit, zda tyto body mohou být předmětem dalšího jednání.⁷

Výsledky Uruguayského kola. Nejdůležitější výsledky dosažené v obchodních jednáních v rámci Uruguayského kola:

1) Snížení cla o 38 % na zboží dovezené vyspělými zeměmi, které spotřebovávají 2/3 světového dovozu (kromě ropy), v průměru byly sníženy ze 6,3 % na 3,9 %.

2) Vytvoření Světové obchodní organizace (WTO), která má rozsáhlé pravomoci a která by měla bránit jednostrannému uplatňování obchodních sankcí. Kromě toho by WTO měla nahradit jednání v rámci GATT s probíhajícími jednáními mezi členy organizace. WTO má pravidlo konsenzu, nikoli většinu s dílčími koeficienty hlasů, což vytváří možnost blokáce kolektivních rozhodnutí jednotlivými zeměmi.

Clo na průmyslové výrobky bylo v průměru sníženo o 40 % a někdy zcela zrušeno během prvních čtyř let po vstupu konečného aktu v platnost. Zemědělství bylo poprvé liberalizováno díky závazkům o otevření přístupu na trh a postupnému snižování státní podpory zemědělské výroby. Byla plánována dlouhodobá reforma zemědělského obchodu.

Během následujících deseti let bylo plánováno zrušení dohody o textilu z roku 1974, která omezila svobodu obchodu. Cílem bylo vytvořit přechodný mechanismus, který by umožnil dovážejícím zemím chránit národní hospodářství před hrozbou poškození.⁸

Poprvé byl obchod s určitými druhy služeb zahrnut v dohodách GATT, které se však nevztahovaly na odvětví telekomunikace, finančních služeb, lodní dopravy atd.

⁷ KHOR, Martin. The "Singapore Issues" in the WTO: Evolution and Implications for Developing Countries. Malaysia, 2007, p.31, ISBN 978-983-2729-86-0.

⁸ KHOR, Martin. The "Singapore Issues" in the WTO: Evolution and Implications for Developing Countries. Malaysia, 2007, p.38, ISBN 978-983-2729-86-0.

V rámci Uruguayského kola nebyla dokončena jednání, u nichž nebylo možné uzavřít dohody. To je především liberalizace finančních služeb, jednání o této otázce pokračovala ve WTO. V oblasti vesmírné techniky došlo ke konfliktu mezi Spojenými státy a evropskými zeměmi kvůli vládním dotacím.

Až do přijetí nového kodexu dotací a kompenzačních opatření se změnami kosmických technologií se nadále uplatňuje bilaterální dohoda z roku 1992. Nebyla vyřešena otázka ohledně dotací národních výrobců oceli, odstranění netarifních překážek pro ocel a vytvoření zvláštního systému mnohostranného vypořádání. V oblasti námořní dopravy omezování řady zemí, zejména Spojených států, v otevření námořní dopravy neumožnilo dosáhnout dohody a problém byl předložen WTO. V oblasti letecké dopravy z důvodu neschopnosti vyjednat letovou sestavu jsou současná ustanovení „zmrazena“ po dobu pěti let. Liberalizace telekomunikací je součástí pracovního programu WTO.⁹

3.4 WTO

Světová obchodní organizace působí od 1. ledna 1995 a je hlavním nástrojem prevence protekcionismu ve světovém obchodu. Členem WTO může být země, která přistoupila ke všem dohodám a dohodám z obchodních jednání Uruguayského kola, s výjimkou následujících čtyř dohod: o obchodu s civilními letadly, režimu vládních zakázek, o mléčných výrobcích a hovězím.

V době svého založení WTO zahrnovala 123 zemí světa a poskytovala přes 90 % světového obchodu. V současné době WTO sdružuje 164 zemí. Nezávislým členem WTO je Evropská unie.

Nejvyšším orgánem WTO je ministerská konference, svolaná nejméně jednou za dva roky. Mezi ministerskými konferencemi je řídicím orgánem WTO Generální rada, které je podřízena Rada pro zboží, Rada pro služby a Rada týkající se obchodních aspektů duševního vlastnictví.

⁹ BULATOVA, A. a kol. *Světová ekonomika a mezinárodní ekonomické vztahy*. Moskva: KNORUS, 2018, p. 721, ISBN 978-5-406-06627-0.

Obrazek č. 2: Řídící orgány WTO mají tři hierarchické úrovně

Zdroj: vlastní zpracování na základě internetových zdrojů

3.4.1 Cíle a zásady WTO

Roku 1995 se konečně realizovala myšlenka vzniku obchodní organizace a bylo založeno WTO. Pravidla GATTu byla aktualizována a stala se součástí pravidel WTO. Základním principem WTO je proces „vázání“. Pokud je určitá celní sazba vázána, pak země, která clo uvaluje, souhlasí s tím, že je v budoucnu nezvýší. V případě vyspělých zemí je vázána většina cel, u rozvojových zemí asi $\frac{3}{4}$. Výjimkou je situace, kdy ostatní země souhlasí s navýšením cla na svoji produkci, to však bývá obvykle kompenzováno snížením jiných cel.

Kromě cel je snaha omezovat také necelní bariéry obchodu. Subvence jsou s výjimkou zemědělství zakázány. Zavádění nových dovozních kvót také není možné a navíc jsou země tlačeny k tomu, aby odstranily či převedly staré kvóty na cla. Vyjednávání o snižování cel a liberalizaci obchodu probíhá v kolech.¹⁰

¹⁰ GATT, WTO [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://ekonomie-otazky.studentske.cz/2008/07/gatt-wto.html>

3.5 Dohody MO přijaté v rámci WTO

Dohody WTO se na rozdíl od GATT vztahují nejen na zboží, ale také na služby (GATS) a duševní vlastnictví (TRIPS). Definují zásady liberalizace a povolených výjimek, zahrnují individuální povinnosti zemí snížit sazby a odstranit další obchodní překážky, jakož i otevřít trhy se službami. Vymezují postupy pro řešení sporných otázek, předepisují zvláštní režimy s rozvojovými zeměmi a také vyžadují, aby vlády jednotlivých států zpřístupnily své obchodní politiky tím, že oznamují Světové obchodní organizaci, jaké právní předpisy a opatření jsou přijaty.

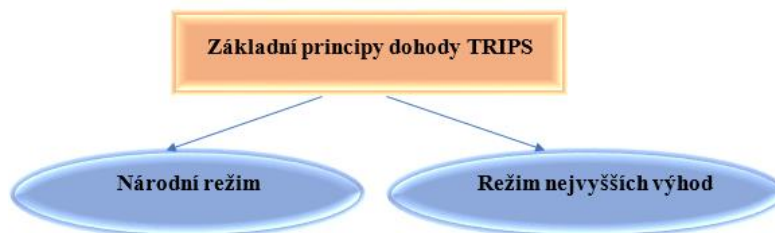
3.5.1 Dohody WTO o duševním vlastnictví (TRIPS)

TRIPS (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) je dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví. Účinky této mezinárodní smlouvy se vztahují na všechny členské státy WTO.

Dohoda TRIPS obsahuje několik základních zásad a ustanovení. Patří sem:

- Národní režim – zahraniční občané a právnické osoby získávají, požívají a chrání práva duševního vlastnictví na stejné úrovni jako občané příslušného členského státu WTO.
- Režim nejvyšších výhod – pokud mají občané jednoho státu nárok na výsady či jiné výhody, mají občané a právnické osoby jiných států právo užívat stejné výhody.¹¹

Obrazek č. 3: Základní principy dohody TRIPS

Zdroj: vlastní zpracování na základě internetových zdrojů

Zákaz výkladu dohody TRIPS jako mezinárodní smlouvy omezující použití Pařížské úmluvy o ochraně průmyslového vlastnictví z roku 1883, Bernské úmluvy na ochranu

¹¹ Dohody TRIPS [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://sumip.ru/biblioteka/intellektualnaya-sobstvennost/trips/>

literárních a uměleckých děl, Římské úmluvy a Washingtonské smlouvy o duševním vlastnictví týkající se integrovaných obvodů.

Vnitrostátní národní režim a režim nejvyšších výhod umožňuje vyloučit diskriminaci občanů a právnických osob z různých zemí v rámci WTO, a tím přispět k rozvoji mezinárodního obchodu a mezinárodních vztahů.

Dohoda TRIPS zavádí v rámci WTO minimální záruky pro mezinárodní právní ochranu tohoto duševního vlastnictví:

- autorská práva a příbuzná práva,
- ochranné známky,
- zeměpisná označení,
- průmyslové návrhy,
- patenty,
- topologie integrovaných obvodů.

U každé z uvedených položek duševního vlastnictví dohoda TRIPS obsahuje zvláštní a obecná pravidla. Zvláštní pravidla upravují specifika právní ochrany určitého objektu IP, obecná ustanovení se zabývají otázkami národního režimu a režimu nejvyšších výhod, metodami a prostředky ochrany duševního vlastnictví, jakož i přípustnými omezeními práv duševního vlastnictví.

3.5.2 Všeobecná dohoda o obchodu ve službách (GATS)

Tato dohoda odmítá zásady, na nichž je založen obchod GATT/WTO v oblasti obchodu se službami.

Složky GATS:

- základní zásady, pravidla platná pro opatření, která mají vliv na obchod se službami, aplikace, které definují pravidla a zásady pro konkrétní odvětví,
- závazky zemí liberalizovat přístup na své trhy zahraničními poskytovateli služeb v sektorech a pododvětvích služeb uvedených na seznamu konkrétních závazků jednotlivých zemí.

Nejdůležitějšími obecnými zásadami GATS jsou:

- Zásada uplatňování režimu nejvyšších výhod (stejně jako v oblasti obchodu se zbožím), režim přístupu na trh službám, které jsou poskytovány státem, by se měl vztahovat na všechny členské země.
- Zásada průhlednosti (transparentnosti) regulace obchodu se službami.
- Zásada vzájemného uznávání norem nebo kritérií pro udělování povolení, udělování licencí nebo certifikací poskytovatelů služeb, kteří jsou povinni poskytovat služby.
- Zásada fungování poskytovatelů monopolních služeb stanoví, že poskytovatel monopolních služeb musí jednat tak, aby nedošlo k porušení zásady nejvyšších výhod nebo kterékoli konkrétní povinnosti státu.
- Zásada, na základě které by měla být přijata opatření k další liberalizaci přístupu na trh pro služby a opatření k zajištění aktivní účasti rozvojových zemí na obchodu se službami.¹²

3.6 Rozvojová agenda z Dohá

Kolo Doha je poslední kolo obchodních jednání mezi členy WTO. Jeho cílem je dosáhnout významné reformy mezinárodního obchodního systému zavedením nižších obchodních překážek a přezkoumaných obchodních pravidel a zlepšit obchodní vyhlídky rozvojových zemí. Pracovní program zahrnuje přibližně 20 obchodních oblastí. Toto kolo je také oficiálně známé jako rozvojová agenda z Dohá.

Body jednání kola z Dohá zahrnují problematiku zemědělství, služeb, duševního vlastnictví, pravidel obchodu, usnadňování obchodu a další.¹³

Přestože kolo z Dohá mělo být původně ukončeno již v roce 2005, kvůli neschopnosti shodnout se na většině základních bodů agendy jednání stále pokračují.

Dohá (2001). Na této ministerské konferenci vyspělé země slíbily zavést taková opatření, aby byl usnadněn ekonomický rozvoj rozvojových zemí, proto se také tomuto kolu vyjednávání někdy říká „rozvojové kolo“.¹⁴

Tato konference se stala předzvěstí toho, že cesta k úspěšnému dokončení kola bude složitá. Již od začátku byly totiž patrné rozdíly v požadavcích rozvinutých a rozvojových států. Mezi konfliktní body patrné již v Dohá patřil například ze strany většiny rozvojového

¹² *Dohody TRIPS* [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://sumip.ru/biblioteka/intellektualnaya-sobstvennost/trips/>

¹³ *Briefing notes* [online]. [cit. 2019-1-3]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/status_e/brief00_e.htm

¹⁴ REGE, Vinod. *Negotiating at the World Trade Organization*. London: Commonwealth Secretariat, 2011. ISBN 978-1849290227.

světa požadavek omezení protekcionismu evropských států a Japonska vůči domácím zemědělcům nebo pokusy Indie a Brazílie o umožnění porušování patentů na některé léky při ohrožení veřejného zdraví – proti této snaze se zase stavěly Spojené státy.¹⁵

V rámci konference v Dohá byla schválena ministerská deklarace, která určovala agendu kola a časové rozložení jednání týkajících se především zemědělství a služeb.¹⁶

Cancún (2003). Na ministerské konferenci v mexickém Cancúnu měl být schválen jednotný postup naplňování agendy přijaté v Dohá. Jednání byla provázena několika rozpory hlavně mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Jedním z nich byl spor v oblasti zemědělství. Bohatší země totiž nebyly ochotny přijmout požadavky chudších států na reformu v tomto sektoru, která by zásadně omezila dotace poskytované zemědělcům v rozvinutých zemích.

Spory nakonec vyústily v úplný krach jednání a celá konference byla 14. září bez úspěchu ukončena. Vyjednávání o Singapurských otázkách ale pokračovala dále. Do nich byly zahrnuty: obchod a investice, politika hospodářské soutěže, transparentnost veřejných zakázek a usnadňování obchodu. Po sérii schůzek a silicím tlaku rozvojových zemí byl nakonec v Ženevě v červenci roku 2004 přijat tzv. „červencový balíček“, ve kterém se členské státy zavázaly, že dále budou jednat pouze o jediné ze čtyř Singapurských otázek – usnadňování obchodu. Zbylé tři byly z jakéhokoli dalšího projednávání vyloučeny.¹⁷

Paříž a Hongkong (2005). Před nadcházející ministerskou konferencí v Hong Kongu byla zdůrazňována potřeba dohodnout se na jednotném postupu v naplňování agendy kola z Dohá. Zástupci některých států se proto sešli na schůzce v Paříži. Předmětem jednání byla především problematika týkající se zemědělských dotací.¹⁸

EU a USA byly silně kritizovány nevládní organizací Oxfam za nezveřejňování skutečné výše dotací, které zemědělcům poskytují. Oxfam tvrdila, že EU a USA tím podvádějí chudší státy a že jim ve skutečnosti nejde o jejich ekonomický rozvoj.¹⁹

¹⁵ KAHN, Joseph. World Trade Organization Admits China, Amid Doubts // The New York Times Journal, 2001. ISSN 0362-4331.

¹⁶ *Doha WTO* [online]. [cit. 2019-1-3]. Dostupné z:

https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/min01_14nov_e.htm

¹⁷ REGE, Vinod. *Negotiating at the World Trade Organization*. London: Commonwealth Secretariat, 2011. ISBN 978-1849290227.

¹⁸ MANDELSON, Peter. Towards a new map for world trade // Financial Times, 2005. ISSN 0307-1766.

¹⁹ ELLIOTT, Larry a economics EDITOR. West accused of concealing farm subsidies // The Guardian Journal, 2005.

Neschopnost dohodnout se na několika méně zásadních bodech v závěru schůzky vyvolala znepokojení, zda bude v budoucnu vůbec možné dosáhnout shody v klíčových bodech agendy.

Prosincová konference v Hongkongu ale nepřinesla, kromě dohody o zrušení dotací na vývoz zemědělských výrobků, žádný výrazný posun. Do Hongkongu přijely protestovat 2–4 tisíce korejských zemědělců proti otevření domácích trhů s obavou, že nebudou schopni konkurovat levnějšímu dovozu.²⁰

Ženeva (2008). Rok 2008 byl pro Katarské kolo jedním z klíčových. Od 21. do 29. července byla svolána malá ministerská konference v Ženevě, neboť se zdálo, že by mohlo být dosaženo širokého konsenzu, co se vyjednávání o zemědělských a průmyslových výrobcích týče. Nicméně poslední den konference jednání opět ztroskotala, především kvůli neshodám mezi USA a Indií v oblasti zemědělství a tzv. speciálnímu záručnímu mechanismu, který měl umožňovat uvalení speciálních cel na konkrétní zemědělské produkty ve snaze ochránit chudé farmáře v případě nárůstu dovozu nebo snížení cen.²¹

Další kolaps jednání byl pro všechny aktéry obrovským zklamáním. Svět byl navíc v tomto roce zasažen finanční krizí a pro mnoho zemí se tak stalo dokončení kola z Dohá až druhořadou záležitostí.²²

Bali (2013). Po více než dvanácti letech jednání bylo na zatím poslední ministerské konferenci dosaženo shody, která naplňovala alespoň minimální část původní agendy kola z Dohá. Tato opatření, známá také jako „balíček z Bali“, mají za úkol zajistit hlavně usnadnění obchodu – především omezením byrokratické zátěže. Dle některých odhadů by mohl „balíček z Bali“ přinést do světového obchodu až 1 bilion dolarů navíc.²³

Dohoda se také týká některých oblastí zemědělství – stanovení celních kvót a omezení dotací na zemědělské výrobky či pomoci nejméně rozvinutým zemím při zajištění potravinové bezpečnosti.²⁴

²⁰ AGENCIES. WTO protesters clash with riot police // The Guardian journal, 2005.

²¹ PERRY. Dismayed powers plea to salvage WTO talks // The Age journal, 2008.

²² REGE, Vinod. *Negotiating at the World Trade Organization*. London: Commonwealth Secretariat, 2011. ISBN 978-1849290227.

²³ WALKER, Andrew. WTO agrees global trade deal worth \$1tn // BBC News, 2013.

²⁴ DUA, Nusa. World Trade Organisation hammers out first global commercial deal // The Age journal, 2013.

Právě potravinová bezpečnost se ale ukázala jako další konfliktní bod. Indie v červenci 2014 oznámila, že nebude ratifikovat „balíček z Bali“, protože by neumožňoval indické vládě skladovat obilí a prodávat je pak vlastním farmářům za snížené ceny, což by znemožnilo zajištění dostatku potravin pro indické obyvatelstvo. Po bilaterálních jednáních mezi zástupci Indie a USA bylo ale nakonec dosaženo shody a Indie se zavázala „balíček z Bali“ ratifikovat.²⁵

Nairobi (2015). Ministerská konference proběhla v prosinci 2015 v Nairobi. Hlavním bodem agendy byl tzv. „balíček z Nairobi“. Konference ministrů z Nairobi přijala několik nových rozhodnutí týkajících se zemědělství, bavlny a otázek týkajících se nejméně rozvinutých zemí. Ministerská deklarace, v níž je uveden balíček a budoucí práce WTO, byla přijata na konci pětidenní konference.²⁶

Buenos Aires (2017). Ačkoli se očekávalo, že na 11. konferenci ministrů, která se konala v Buenos Aires ve dnech 10.–13. prosince 2017, dojde k podstatnému posunu v provádění programu z Dohy, konference skončila s velmi omezenými výsledky. Bylo dosaženo pouze toho, že se účastníci zavázali k pokračování v práci na řadě otázek včetně zemědělství a skupiny zemí přijaly různá prohlášení o tématech společného zájmu.

Během konferencí tři podpůrné skupiny oznámily nové iniciativy na podporu jednání WTO o otázkách elektronického obchodu, usnadnění investic a mikropodniků, malých a středních podniků.²⁷

Další konference je naplánována na rok 2020, konkrétně od 8. do 11. června v Kazachstánu v Astaně.

²⁵ ELLIOTT, Larry a economics EDITOR. India strikes deal with US over food, breathing new life into Doha trade talks // The Guardian journal, 2014.

²⁶ *Nairobi Package* [online]. [cit. 2019-2-6]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/nairobipackage_e.htm

²⁷ *Eleventh WTO Ministerial Conference* [online]. [cit. 2019-2-6]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc11_e/mc11_e.htm

4 Analýza mezinárodního obchodu po druhé světové válce

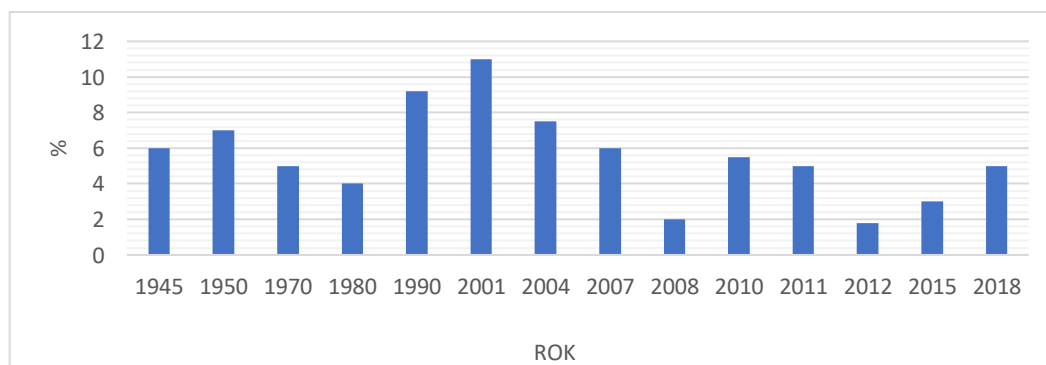
V další části bakalářské práce již bude provedeno důkladné zhodnocení vývoje mezinárodního obchodu mezi zeměmi, a to v období 1945–2018. Bude též provedena analýza tempa růstu, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komodit v období 1980–2017. Vychází se především z oficiálních zdrojů informací a z veřejně dostupných databází.

4.1 Dynamika MO po druhé světové válce

Po druhé světové válce se zahraniční obchod obnovil a začal se velmi rychle rozšiřovat. Důležitou roli v rychlém růstu obchodu hraje vědecká a technologická revoluce, kolaps koloniálního systému, vytvoření skupiny rozvojových zemí a rozdělení podskupiny „nových průmyslových zemí“.

Od roku 1950 do roku 1973 se celosvětový vývoz každoročně zvyšoval o 6 %. Období 1950–1960 bylo nazváno „zlatým věkem“, kdy nárůst světového obchodu činil 7 %. Na počátku 80. let došlo ke stagnaci ve vývoji zahraničního obchodu způsobené „ropným šokem“. Od roku 1984 pokračuje růst zahraničního obchodu a do roku 1990 tempo růstu světového vývozu dosáhlo 7 % ročně. Některý pokles růstu obchodu v 80.–90. letech byl nahrazen růstem na počátku 21. století. 11 % v roce 2001, ale 7,5 % v roce 2004 (viz graf 2). Obecně platí, že za posledních 50 let došlo k ostrému růstu vývozu zboží: z 25 miliard dolarů v roce 1939 na 2500 miliard dolarů v roce 1987, což je 100krát. Na konci dvacátého století objem světového obchodu byl již více než 5 bilionů dolarů a nyní přesahuje 7 bilionů dolarů.

Graf č. 2: Dynamika světového obchodu ve druhé polovině XX. – počátek XXI. století (v %)

Zdroj: vlastní zpracování na základě internetových zdrojů

Pokud srovnáme průměrnou roční míru růstu světové výroby a světového vývozu zboží za posledních 50 let, pak je tempo růstu vývozu 1,5krát vyšší než tempo růstu výroby. Od roku 1960 do roku 1997 světový HDP vzrostl 28,7krát, zatímco světový obchod vzrostl 41,6krát. Tímto způsobem orientace zahraničního obchodu světové ekonomiky výrazně vzrostla. V současné době se podíl dovozu na celkové dodávce průmyslového zboží na trzích zvýšil 3krát ve srovnání s rokem 1950 a ve Spojených státech dosáhl více než 20 %, v Německu 30 %, ve Velké Británii 30 %, v Norsku 60 %. Podle zprávy UNCTAD (2013) se tempo růstu světového obchodu se zbožím a službami po jejich rychlém oživení v roce 2010 opět snížilo na 5 % v roce 2011 a na méně než 2 % v roce 2012.

V současné době ekonomika kterékoli země světa závisí na účasti v zahraničním obchodu, pokud nekoná politiku umělé izolace ze světového trhu. Podle průzkumu Světové obchodní organizace připadá na každých 10 % růstu světové produkce 16 % nárůstu světového obchodu.

4.2 Struktury mezinárodního obchodu

Důležitou charakteristikou mezinárodního obchodu je jeho geografická a komoditní struktura, tj. struktura z hlediska geografického rozložení a obsahu komodit.

Geografická struktura představuje distribuci obchodních toků mezi jednotlivými zeměmi a jejich skupinami, které jsou rozděleny buď územně, nebo organizačně. Územní geografickou strukturou jsou údaje o mezinárodním obchodu zemí patřících do jedné části světa nebo do jedné skupiny.

Komoditní struktura je poměr komoditních skupin ve světovém vývozu. Existuje více než 20 milionů typů vyráběných výrobků pro průmyslové a spotřebitelské účely, obrovské množství meziproduktů a více než 600 druhů služeb.

V MO se rozlišuje obchod s hotovými výrobky a surovinami. V komoditní výměně světového zahraničního obchodu se objevuje jasný vzestupný trend v podílu hotových výrobků, které představují více než 70 % světového obchodu. Struktura rozvojových zemí má však výraznou komoditní specializaci.

4.2.1 Geografická struktura mezinárodního obchodu

Geografické rozložení světového obchodu lze sledovat na různých úrovních, s ohledem na účast třech skupin zemí (vyspělé, rozvojové a země s přechodovou ekonomikou), velké regiony a jednotlivé státy.

Podíl třech skupin zemí na světovém obchodu se za poslední desetiletí změnil. Tento závěr lze potvrdit příkladem vývozní výkonnosti (viz tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Distribuce globálního vývozu skupiny podle skupin zemí v období 1950–2018 (v %)

Skupina zemí	Podíl na světovém vývozu, %							
	1960r.	1970r.	1980r.	1990r.	2000r.	2005r.	2010r.	2018r.
Vyspělé země	75	74	67	65	63	61	59	62
Rozvojové země	19	20	27	30	34	36	38	34
Země s přechodnou ekonomikou	6	6	6	5	3	3	3	4
CELÝ SVĚT	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Maksakovský V.P. Geografický obraz světa. Kniha I: Obecné charakteristiky světa. Globální problémy lidstva.

Údaje v tabulce č. 2 nám stále umožňují určit některé obecné trendy ve vývoji, i přes určitý dopad na měnící se ekonomickou situaci. Podíl ekonomicky vyspělých zemí na celosvětovém vývozu je proto nestabilní, ale podíl rozvojových zemí vykazuje stabilnější růst. Tento růst zajišťují země jako Čína, nově industrializované země Asie, země OPEC a některé další země Asie, Afriky a Latinské Ameriky s ekonomikami orientovanými na vývoz. U zemí s přechodnou ekonomikou je charakteristický poměrně výrazný klesající trend.²⁸

Změny geografického rozložení obchodu mezi třemi skupinami zemí se projevily také v obchodu mezi největšími regiony světa (viz tabulka č. 3).

²⁸ MAKSAKOVSKY. *Obecné charakteristiky světa. Kniha I. - Globální problémy lidstva*. Moskva: Drofa, 2014.

Tabulka č. 3: Podíl velkých regionů na světovém obchodu v letech 1950–2018 (v %)

Region	Podíl ve světovém obchodu, %								
	1950r.	1960r.	1970r.	1980r.	1990r.	2000r.	2006r.	2010r.	2018r.
SSSR/ SNS	3	4	4	4	3	2	3	2	3
Evropa*	44	49	52	48	49	40	45	44	37,8
Asie*	12	15	16	19	24	32	29	31,2	33
Afrika	5	5	4	4	2	2	3,5	3,8	4
Severní Amerika	23	17	16	17	17	17	15	14	16
Latinská Amerika	10	8	6	6	3	6	3,5	4	4,2
Austrálie a Oceánie	3	2	2	2	2	1	1	1	2
CELÝ SVĚT	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* Bez Asijských a Evropských zemí SSSR/SNS

Zdroj: MAKSAKOVSKY. *Obecné charakteristiky světa. Kniha I. – Globální problémy lidstva.* Moskva: Drofa, 2014.

Tato tabulka ukazuje, že zahraniční Evropa nadále obsahuje první místo ve světovém obchodu, ačkoli její podíl se v poslední době snížil. Důležitou roli v zahraničním obchodu tohoto regionu hraje integrační skupina Evropské unie, která poskytuje 90 % všech svých meziregionálních a vnitroregionálních obchodních vztahů. Druhé místo ve světovém obchodu předtím patřilo Severní Americe, ale v 80. letech to byla zámořská Asie, která tlačila Severní Ameriku na třetí místo. A všechny ostatní regiony dohromady představují pouze 10 % světového obchodu.

V mezinárodním obchodu se rozvinuly hlavní regiony jako Severní Amerika, Jižní a Střední Amerika, Evropa a Asie, které vedou v hodnotovém vyjádření zahraničního obchodu. Charakteristiky rozvoje zemí určují jejich role ve světovém obchodu. Podíl ekonomicky vyspělých zemí na světovém vývozu za poslední roky je asi 70 %, stejný je i podíl těchto zemí na světovém dovozu.

Ve struktuře rozvojových zemí naopak převažuje vývoz surovin a dovoz hotových výrobků, vyspělé země počítají s přibližně 20–30 % světového obchodu. Podíl vzájemného obchodu ve vyspělých zemích je jen asi čtvrtina jejich vývozu.²⁹

²⁹ *Metody mezinárodního obchodu* [online]. [cit. 2019-2-3]. Dostupné z: <https://works.doklad.ru/view/50jRcllCLCs.html>

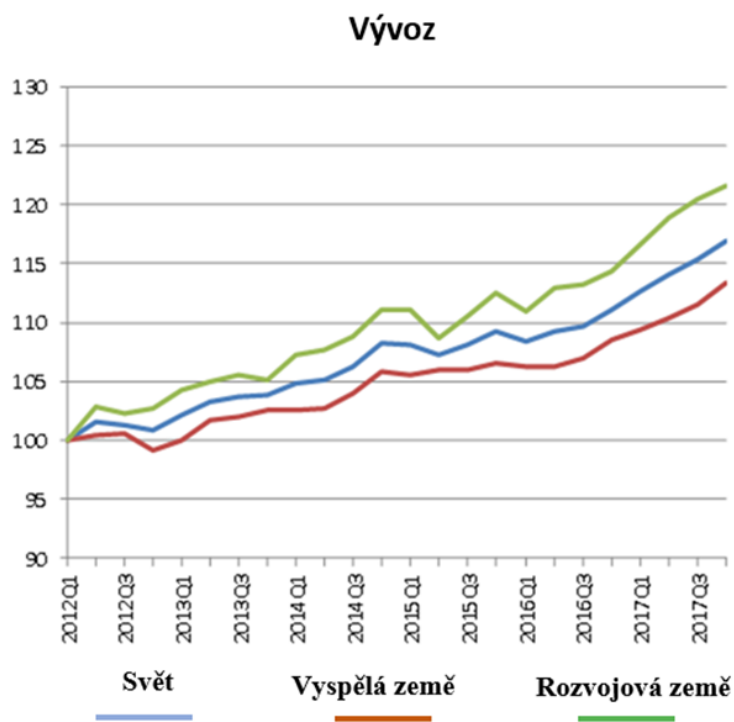
Takový dynamický vývoj zahraničního obchodu je způsoben jeho pozitivním dopadem na úroveň a kvalitu hospodářského rozvoje zemí, většinou jsou to v současných podmínkách země s otevřenou ekonomikou, tj. značná část HDP je z nich vytvořena za účasti sektoru zahraničního obchodu.³⁰

Růst obchodu v roce 2017 (nejsilnější od roku 2011) byl způsoben především cyklickými faktory, zejména růstem investičních a spotřebních nákladů. Vzhledem k hodnotové situaci byl růst v současných amerických dolarech v roce 2017 (10,7 % u vývozu zboží, 7,4 % u vývozu komerčních služeb) ještě silnější, což odráželo jak nárůst objemu, tak nárůst cen. Růst obchodu se zbožím v roce 2017 může být poněkud nadhodnocen slabým obchodem za předchozí dva roky, což se stalo spodní základnou pro současnou expanzi.

Navzdory skutečnosti, že růst objemu obchodu se zbožím v rozvojových zemích byl v průběhu roku 2017 silnější, vzrostl vývoz a zejména dovoz vyspělých zemí během roku, zatímco růst obchodu v rozvojových zemích byl stabilnější. To je ilustrováno v grafech 3 a 4, které ukazují sezónně čtvrtletní objemy vývozu a dovozu zboží podle úrovně vývoje. Ve vyspělých zemích byl růst dovozu ve druhé polovině roku 2017 (4,3 %) výrazně vyšší než v první polovině roku (2,3 %), zatímco v rozvojových zemích byl růst mírně snížen (ze 7,2 % v první polovině na 6,0 % ve druhé polovině roku). Růst vývozu ve vyspělých zemích se rovněž zvýšil z 3,4 % na 4,3 % v první polovině a ve druhé polovině, zatímco růst v rozvojových zemích se mírně snížil z 5,2 % na 6,4 %.

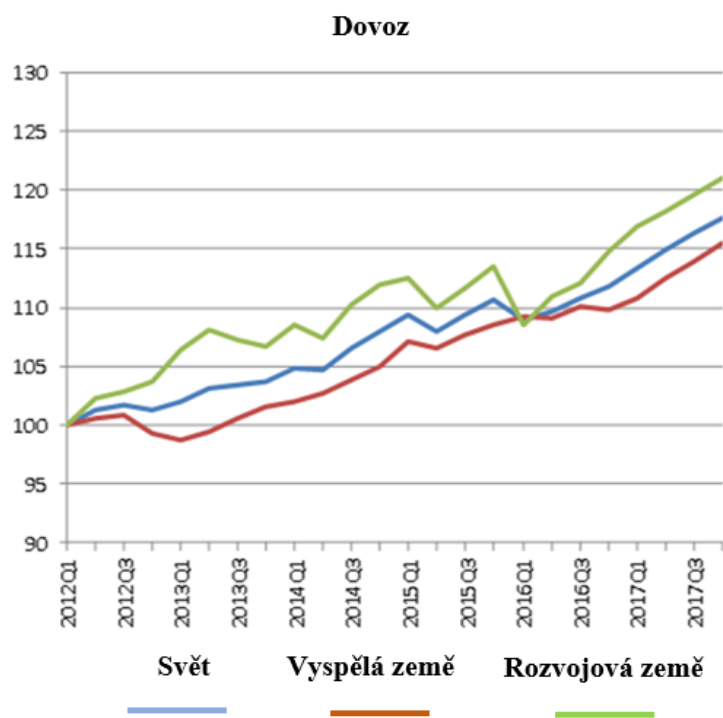
³⁰ *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <https://works.doklad.ru/view/xPA8F3dBBOM.html>

Graf č. 3: Vývoz světového zboží podle úrovně vývoje, 2012Q1–2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)

Zdroj: WTO a UNCTAD

Graf č.4: Dovoz světového zboží podle úrovně vývoje, 2012Q1–2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)

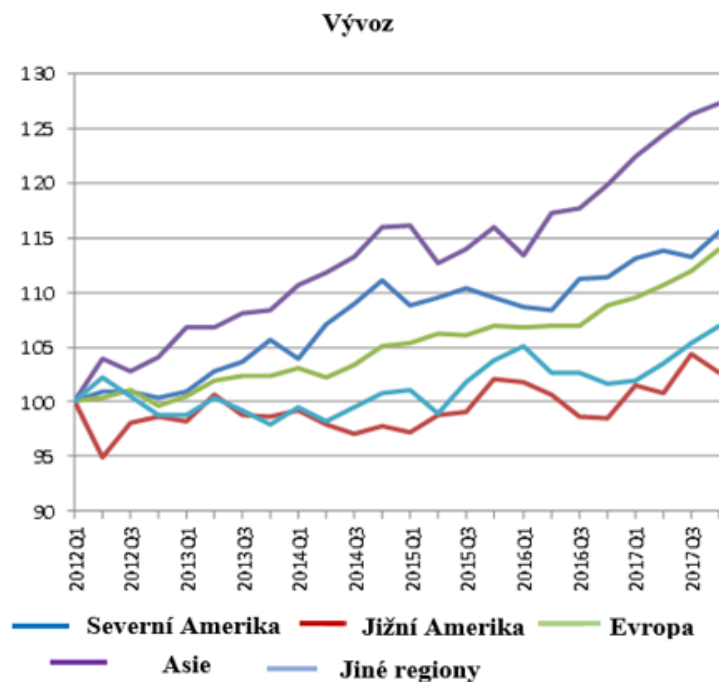
Zdroj: WTO a UNCTAD

Obnova v oblasti obchodu s potravinami v roce 2017 byla mezi regiony rozšířena, ale byla zvláště významná na straně vývozu, kde zaznamenaly silnější růst Severní Amerika, Jižní a Střední Amerika a Karibik, Evropa a Asie. Během roku 2017 byl v Asii a Severní Americe zaznamenán stálý růst dovozu na ročním základě, zatímco v průběhu roku se v Evropě zrychlil růst dovozu (1,4 % v první polovině roku, 4,1 % v druhé polovině roku), v Jižní Americe a ve Střední Americe a Karibiku (1,5 % v první polovině, 6,6 % ve druhé polovině, viz graf č. 6).

Nejrychlejší růst obchodu v jakémkoli regionu v roce 2017 zaznamenala Asie a to jak z exportní strany (6,7 %), tak i ze strany dovozu (9,6 %) po dvou letech chladné expanze. V roce 2017 se severoamerický vývoz a dovoz prudce zvýšil o 4,2 % a 4,0 % po stagnaci v roce 2016. Růst dovozu do Jižní a Střední Ameriky a Karibiku se znovu stal pozitivním v roce 2017 a růst byl 4,0 %. Mezitím evropské obchodní toky pokračovaly v mírném růstu s růstem 3,5 % pro vývoz a 2,5 % pro dovoz do roku 2017.

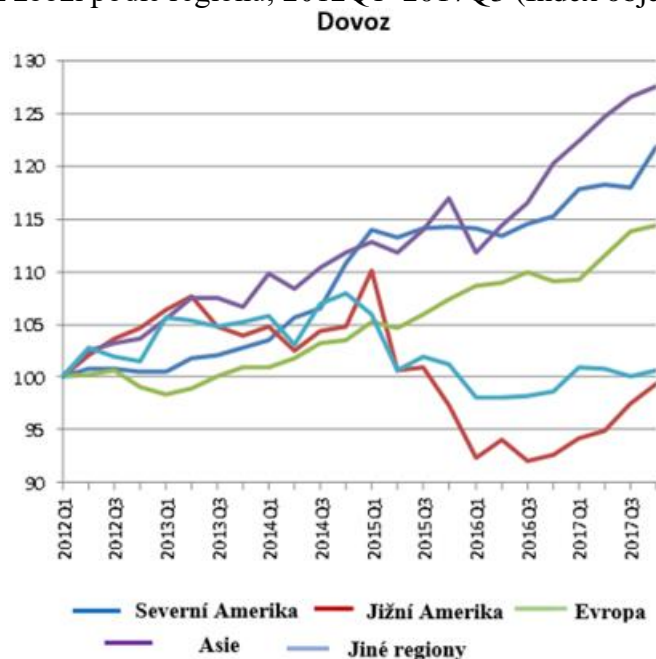
Ostatní regiony, které pokrývají Afriku, Blízký východ a Společenství nezávislých států, zaznamenávají stálý růst vývozu o 2,3 % objemu, protože poptávka po ropě a dalších přírodních zdrojích z kvantitativního hlediska vede ke stálému růstu. Mezitím se dovoz kombinovaných regionů mírně zvýšil o 0,9 %, částečně v důsledku vyšších cen komodit, což zvyšuje výnosy z vývozu v zemích vyvážejících zdroje a umožňuje další dovozy. Ceny elektřiny se od ledna 2016 více než zdvojnásobily, ceny ropy o téměř 70 dolarů za barel však stále zůstávají pod hodnotou 100 USD, což převládalo až do poloviny roku 2014.

Graf č. 5: Vývoz zboží podle regionů, 2012Q1–2017Q3 (Index objemu, 2012Q1 = 100)

Zdroj: WTO a UNCTAD

Graf č. 6: Dovoz zboží podle regionů, 2012Q1–2017Q3 (Index objemu, 2012Q1 = 100)

Zdroj: WTO a UNCTAD

V roce 2017 Asie byla zodpovědná za významnou část světového obchodu se zbožím za vývoz a dovoz. To je ilustrováno v grafech 5 a 6, které ukazují regionální příspěvky k růstu světového obchodu. Co se týká vývozu, Asie přispěla v loňském roce

k celosvětovému růstu o 4,5 procentního bodu, což představuje 51 % celkového nárůstu. Asie také přidala 2,9 procentního bodu k růstu světového dovozu a dosáhla 4,8 nebo 60 % celkového nárůstu. Severní Amerika významně přispěla k vývozu a dovozu, přidala velmi málo příspěvků k růstu obchodu v roce 2016, protože domácí a zahraniční poptávka klesala. V roce 2017 Evropa přidala méně příspěvků k růstu dovozu zboží než v roce 2016, avšak Jižní a Střední Amerika a Karibik od roku 2013 poprvé přidaly pozitivní příspěvek, když se Brazílie dostala z recese.

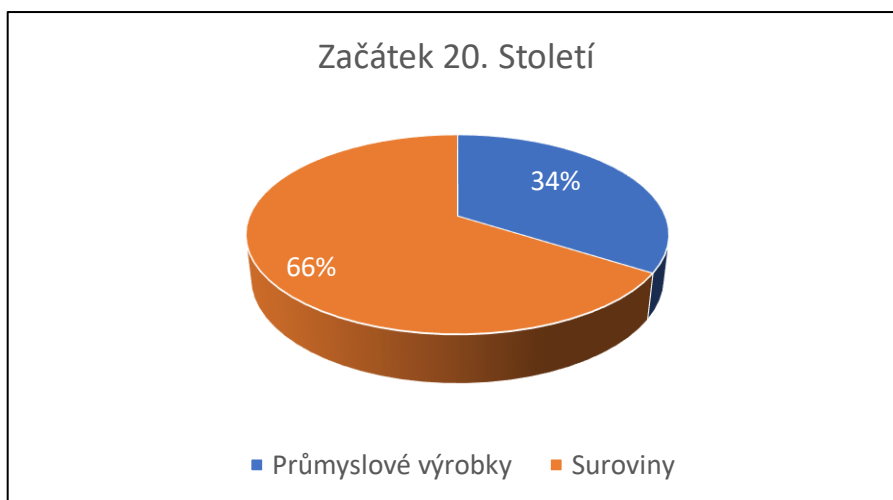
4.2.2 Komoditní struktura mezinárodního obchodu

Komoditní struktura mezinárodního obchodu zkoumá největší komoditní trhy. Mezi největší komodity, které ovlivňují povahu světového obchodu, patří trh strojů a dopravních prostředků (objem exportovaného zboží až 2,5 bilionů dolarů), trh s minerálními palivy (více než 4 miliardy dolarů), stejně jako trh s železnými a neželeznými kovy (asi 350 miliard dolarů). Mezi moderním světovým trhem strojů a zařízení existuje trend nazvaný celosvětová produkce, který vznikl díky vnitropodnikové specializaci a průmyslové spolupráci. Hlavním dodavatelem automobilů na světovém trhu jsou: Německo 16 %, Japonsko 15 %, USA 12 %, Kanada 11 %, Francie 7 %, mezi rozvojovými zeměmi Mexiko, Jižní Korea.

Nejdynamičtějším odvětvím mezinárodního obchodu v posledních letech byla výměna vysoce technologických výrobků a znalostně náročných průmyslových odvětví a nemateriálních výrobních odvětví. Je to trh high-tech produktů, který vyrábí kancelářská a telekomunikační zařízení, elektroniku, elektrické zařízení, přesné měřicí přístroje.

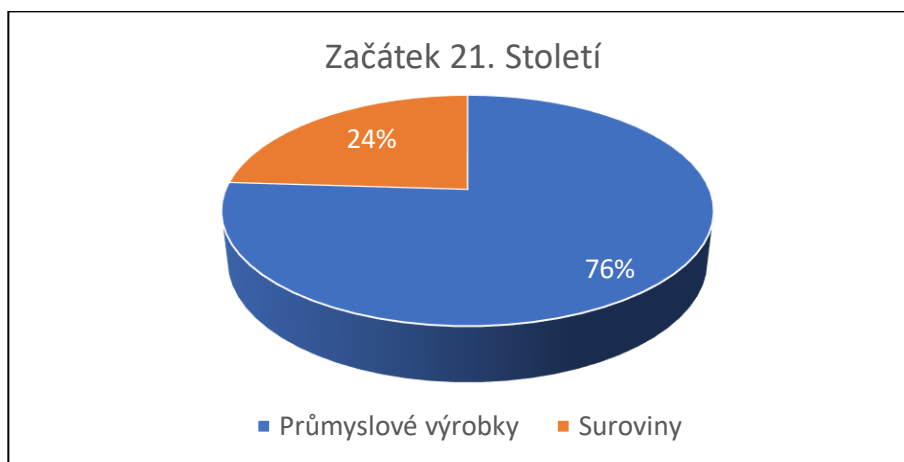
Jedna z nejrychleji rostoucích oblastí mezinárodního obchodu je obchod s chemickými výrobky. Významným trendem 90. let 20. století je velmi dynamický růst globálního metalurgického trhu. Zvláštnosti tohoto trhu zahrnují relativní, ale poměrně znatelný pohyb podílu tradičních vývozců – Japonska a zemí EU. Pozice Korejské republiky a Brazílie výrazně posílily. Největší dovozci stále zůstávají ve Spojených státech a v Číně.

Graf č. 7: Podíl surovin a zemědělských produktů na začátku 20. století (v %)

Zdroj: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

Graf č. 8: Podíl surovin a zemědělských produktů na začátku 21. století (v %)

Zdroj: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

Jak je vidět z grafů č. 7 a 8, podíl surovin a zemědělských produktů, který tvořil na počátku 20. století 2/3 světového obchodu, klesl na počátku 21. století na 24 %, zatímco podíl výroby se zvýšil z 34 % na 76 %, ale podíl skutečných strojů a zařízení je 1/3 světového obchodu. Snížení podílu surovin na světovém trhu je důsledkem jejich snížené potřeby, způsobené vědeckou a technologickou revolucí, hlubší zpracování a snížení potřeby surovin, ekonomičtější využití a nahrazení přírodních surovin syntetickými. Zároveň se jejich spotřeba a energie kvantitativně zvyšuje. Trh se zařízeními, stroji, vozidly, chemickými výrobky a high-tech produkty rychle roste a je řízen vyspělými zeměmi. Jeho

objem je více než 500 miliard dolarů, neboli 40 % vývozu vyspělých zemí. Důležitým trendem je pokles podílu potravin na světovém trhu, který je spojován s rozvojem zemědělství na intenzivním základě, s rozsáhlým využitím vědeckého pokroku v průmyslových zemích.

Když popisujeme sektorovou strukturu světového obchodu v první polovině 20. století, tj. před druhou světovou válkou a v následujících dekadách, vidíme významné změny. Pokud v první polovině století potraviny, suroviny a pohonné hmoty představovaly 2/3 světového obchodu, do konce století činily pouze 1/4. Podíl obchodu s průmyslovým zbožím se zvýšil z 1/3 na 3/4. A konečně, více než třetina světového obchodu do konce 90. let je obchod se zařízením a stroji.³¹

Ve světovém obchodu s potravinami dochází k relativnímu poklesu poptávky. Do jisté míry to je způsobeno rozšiřováním výroby potravin v průmyslových zemích.

Mnoho rozvojových zemí i nadále silně závislé na vývozu těžebního průmyslu (75 % vývozu zemí Středního východu) a zemědělství (země v Africe a Latinské Americe).

Mezi vyspělými zeměmi však také existují země s vysokou závislostí na vývozu komodit. 60 % vývozu z Norska je ropa a plyn, 60 % vývozu z Nového Zélandu a 2/3 z Islandu jsou zemědělské produkty.

Ze zemí s přechodovou ekonomikou jsou největší objemy zahraničních obchodů v zemích střední a východní Evropy a v Rusku, ačkoli jejich podíl na mezinárodním obchodu zůstává obecně nevýznamný.

Dalším významným komoditním trhem na světě je trh s minerálními palivy, jejichž zdroje jsou soustředěny převážně v zemích Středního východu – více než 65 % osvědčených zásob ropy. Země tohoto regionu vyváží více než 50 % dodávky ropy na světový trh.

Hlavními dovozci ropy jsou USA s 26 %, západní Evropa s 24 %, země jihovýchodní Asie s 19 % a Japonsko s 12 %.

Největším vývozcem zemního plynu je Rusko a jeho hlavními dovozci jsou USA s 20 %, Německo s 15 % a Japonsko s 14 %.

³¹ *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-13].

Dostupné z: http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html

Analýza změn v mezinárodním obchodu, včetně současného stavu, zahrnuje posouzení dvou aspektů:

1. míru růstu obecně (vývoz a dovoz) a relativně k růstu výroby,
2. posuny ve struktuře: komoditní (poměr hlavních skupin zboží) a geografický (podíly krajů, skupin zemí a jednotlivých zemí).

Zahraniční obchod nám umožňuje posoudit velikost světového obchodu a jeho dynamiku (viz tabulka č. 4).

Tabulka č. 4: Vývoj světového obchodu v období 1950–2018 (v nominálních cenách, mld. USD)

Rok	Obrat	Včetně:	
		Vývoz	Dovoz
1950	139	75	64
1960	333	198	135
1970	710	380	330
1980	4 050	2 000	2 050
1990	6 980	3 425	3 555
2000	12 937	6 382	6 555
2005	21 207	10 457	10 750
2006	24 453	12 120	12 333
2010	30 620	15 252	15 368
2018	36 348	18 023	18 325

Zdroj: vlastní výpočty na základě internetové stránky dostupných z:

<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>

Tabulka umožňuje učinit důležitý závěr, že mezinárodní obchod v druhé polovině 20. století se stal jednou z nejdynamičtější se rozvíjejících sfér světové ekonomiky. Ve skutečnosti není těžké vypočítat, že v letech 1950–2018 obrat světového obchodu vzrostl téměř 260krát. Tyto ukazatele jsou daleko před ukazateli růstu průmyslové výroby a celkového HDP, což odráží neustálé prohlubování mezinárodního geografického dělení práce.

Spolu s dynamikou růstu má velký zájem pro studium komoditní struktura světového obchodu, která ve druhé polovině 20. století prošla velmi významnými změnami (viz tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: Komoditní struktura světového obchodu v období 1950–2018 (v %)

Skupiny a druhy zboží	Podíl ve světovém obchodu, v %							
	1950r.	1970r.	1980r.	1990r.	2000r.	2005r.	2010r.	2018r.
Palivo, suroviny a potravinářské výrobky	44	33	41	25	18	20	32	36
včetně:								
palivo	10	9	24	11	7	10	15	22
průmyslové suroviny	17	11	7	5	4	3	11	9
potraviny	17	13	19	9	7	7	6	5
Hotové výrobky a polotovary	55	65	57	73	79	76	66	61
včetně:								
auta, zařízení a vozidla	22	29	26	35	41	42	28	26
chemické výrobky	6	7	7	9	10	11	8	11
ostatní hotové výrobky	27	29	24	29	28	23	30	24
Ostatní výrobky	1	2	2	2	3	4	2	3
CELKEM	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: MAKSAKOVSKY. Obecné charakteristiky světa. Kniha I. – Globální problémy lidstva. Moskva: Drofa, 2014.

Je zřejmé, že hlavní směr strukturálních změn ovlivňuje poměr komodit na jedné straně a dokončených průmyslových výrobků na druhé straně. V první polovině 20. století byly 2/3 světového obchodu palivem, surovinami a potravinami, ve druhé polovině 20. století se v roce 1970 poměr mezi nimi a hotovými výrobky stal rovnoprávným a do konce 20. století podíl hotových výrobků překročil podíl surovin, pohonných hmot a potravin 2,5krát.

Pokles podílu surovin v mezinárodním obchodě je způsoben třemi hlavními důvody:

1. rozšíření výroby syntetických materiálů na základě rozvoje chemického průmyslu,
2. velké využití zdrojů domácích surovin,
3. přechod na technologie šetřících zdroje.

Zároveň se zvýšil obchod s minerálními palivy (ropa, zemní plyn) v důsledku rozvoje chemického průmyslu a změn ve struktuře palivové a energetické bilance.

Pokud dříve na mezinárodní komoditní burze převládaly komodity a konečné produkty, pak v moderních podmínkách je důležitá výměna polotovarů, meziproductů a jednotlivých částí konečného produktu. Vznik silného výrobního aparátu nadnárodní korporace v zahraničí a vytvoření stabilních vzájemných vazeb mezi jednotlivými mezinárodními vazbami technologických řetězců vedly k tomu, že asi 1/3 veškerého dovozu a až 3/5 obchodu se stroji a zařízeními dopadá na meziproducty.

Důvodem tohoto jevu lze nazvat růst specializace v podmínkách vědecké a technologické revoluce. Monopoly mají tendenci snižovat jednotky výrobních nákladů tím, že zvyšují minimální a optimální velikost podniků a snaží se dosáhnout úspory velkokapacitní hromadné výroby s rozsáhlým využíváním vývozu, protože domácí trh nenabízí možnost výrazného zvýšení výroby. Podle výzkumu se zdvojnásobením sériové výroby byly náklady na jednotku výroby sníženy o 8–10 %.³²

Ve vývozu průmyslově vyspělých zemí vzrůstá podíl špičkových výrobků, který je v USA, Švýcarsku a Japonsku více než 20 %, v Německu a ve Francii asi 15 %. Zvláště rychle rostoucí obchod s mikroelektronikou. V posledních letech Čína vede v této pozici, kde roční nárůst vývozu těchto výrobků činil 30,7 % v roce 2018.

Analýza obchodních pokynů odhaluje, že vzájemný obchod s průmyslovými zeměmi, který tvoří téměř 60 % světového vývozu, rychle roste. Rozvojové země naopak vyvážely do průmyslových zemí přibližně 70 % svých vývozních produktů (z toho Čína 34 %). Pokud jde o účastníky obchodu, trend stoupání ze světového trhu středních a malých vývozců a dovozců roste. Zahraniční obchodní vztahy jsou soustředěny v rámci monopolních sdružení. Již v 80. letech XX. století americké vývozy související s činnostmi nadnárodních korporací představovaly 84 % celkového vývozu a 60 % dovozu USA. Podobný obraz je zaznamenán i v jiných zemích.

Spolu s legitimní obchodní praxí získávají impuls, to se týká zejména řady zemí v jihovýchodní Asii, trestní formy obchodu, pašování, obchodu se zbožím s padělanými ochrannými známkami (oblečení, obuv, domácí elektrospotřebiče). Objem tohoto obchodu dosahuje 60 mlrd. dolarů ročně.³³

³² *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://works.doklad.ru/view/xPA8F3dBBOM/6.html>

³³ *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://works.doklad.ru/view/xPA8F3dBBOM/6.html>

4.2.3 Výhody obchodování

Mezinárodní obchod je prostředkem, kterým mohou země rozvinout specializaci, zvýšit produktivitu svých zdrojů a tím zvýšit celkovou produkci. Svrchované státy, stejně jako jednotlivci a regiony země, mohou mít prospěch ze specializace na produkty, které mohou vyrábět s největší relativní efektivitou a následnou výměnou za zboží, které nejsou schopné produkovat samy.

Pro studium otázky „Proč země obchodují?“ existují dvě okolnosti. Za prvé, ekonomické zdroje (přírodní, lidské, investiční zboží) jsou rozloženy nerovnoměrně mezi zeměmi světa, země se výrazně liší v zabezpečení svých hospodářských zdrojů. Za druhé, účinná výroba různých produktů vyžaduje různé technologie nebo kombinace zdrojů.

Povaha a interakce těchto dvou okolností lze snadno ilustrovat. Například Japonsko má velkou a dobře vzdělanou pracovní sílu, kvalifikovaná práce je levná, protože je bohatá. V tomto ohledu je Japonsko schopné efektivně vyrábět (s nízkými náklady) celou řadu výrobků, jejichž výroba vyžaduje velké množství kvalifikované práce. Kamery, rádia a videorekordéry jsou jen některé příklady takových výrobků s vysokým podílem práce.

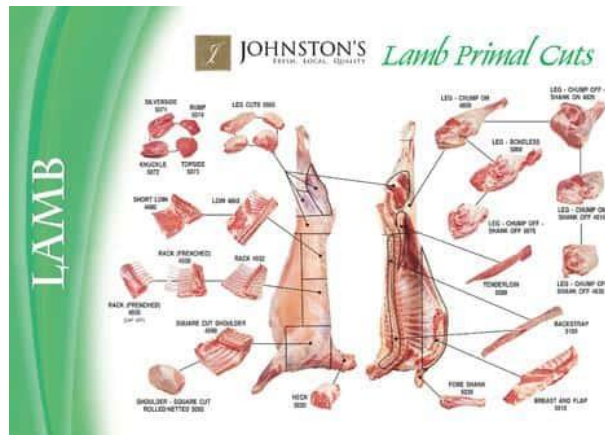
Obrazek č. 4: Zboží vyrobené Japonskem

Zdroj: ForexAW.com

Naopak, Austrálie má rozsáhlé pozemky, ale nedostatečné lidské zdroje a kapitál, a proto je možné vyrábět levně „pozemské“ zboží jako pšenice, vlna, maso.

Obrazek č. 5: Maso z Austrálie

Zdroj: ForexAW.com

Brazílie má plodné půdy, tropické klima, velké množství srážek a bohatou kvalifikovanou lidskou práci, to je vše, co je nezbytné pro výrobu levné kávy.

Obrazek č. 6: Sběr kávy v Brazílii

Zdroj: ForexAW.com

Průmyslové země mají lepší strategickou pozici, pokud jde o výrobu různých kapitálově náročných výrobků, jako jsou automobily, zemědělská zařízení, stroje a chemikálie. Je důležité zdůraznit, že ekonomická účinnost, s jakou země vyrábět různé zboží, se může změnit a časem se měnit. Změny v distribuci zdrojů a technologie mohou vést k posunům relativní efektivity výroby zboží v různých zemích.

4.2.4 Analýza tempa růstu exportu a importu

Během posledních čtyř desetiletí se tempo růstu exportu a importu podle komoditních skupin výrazně změnilo, a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami. Všechny změny znázorněny v následujících tabulkách.

Tabulka č. 6: Komoditní struktura exportu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017
(v nominálních cenách, mil. USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	16 534	20 885	258 455	83 106
1990	27 972	36 995	239 115	475 523
2000	32 881	55 857	401 299	1 368 513
2010	84 778	288 055	1 355 301	4 017 297
2017	96 647	304 007	1 085 802	5 452 798
Vyspělé země				
1980	53 316	73 119	106 632	1 086 127
1990	80 929	92 490	121 394	2 266 012
2000	80 502	109 253	199 544	3 261 049
2010	135 958	353 237	657 797	5 847 087
2017	147 635	335 486	659 824	6 649 379
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	1 806	1 428	10 879	21 633
1990	4 294	6 239	24 712	38 647
2000	5 673	13 148	62 661	43 164
2010	13 709	37 933	345 992	126 512
2017	13 616	40 999	269 788	146 321

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739;>

vlastní výpočty

Tabulka č. 7: Komoditní struktura exportu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017 (v %)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	3,8	4,8	59,4	19,1
1990	3,1	4,1	26,5	52,7
2000	1,6	2,7	19,6	67,0
2010	1,3	4,5	21,2	62,7
2017	1,2	3,9	13,8	69,3
Vyspělé země				
1980	3,5	4,8	7,0	71,3
1990	2,8	3,2	4,2	78,4
2000	1,9	2,6	4,8	77,8
2010	1,6	4,3	8,0	70,9
2017	1,6	3,6	7,1	71,7
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	4,3	3,4	25,9	51,5
1990	5,3	7,7	30,5	47,7
2000	3,8	8,9	42,5	29,3
2010	2,3	6,3	57,4	21,0
2017	2,5	7,4	48,8	26,4

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739>;

vlastní výpočty

Tabulky č. 6 a 7 nám umožňují vidět změny v komoditní struktuře exportu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017 v milionech dolarů a v procentech.

Z tabulek je vidět, že export průmyslové výroby z rozvojových zemí se zvýšil z 19,1 % v roce 1980 na 69,3 % v roce 2017, resp. z 83 106 milionu dolarů na 5 452 798 milionu dolarů.

Co se týká vyspělých zemí, export průmyslové výroby se změnil ze 71,3 % v roce 1980 na 71,7 % v roce 2017, respektive z 1 086 127 milionu dolarů na 6 649 379 milionu dolarů.

Tabulka č. 8: Komoditní struktura importu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017
(v nominálních cenách, mil. USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	36 593	53 551	268 649	466 252
1990	38 544	61 670	159 682	883 002
2000	42 965	59 710	191 701	1 418 483
2010	115 355	362 003	893 755	3 958 674
2017	142 742	395 852	978 107	4 991 576
Vyspělé země				
1980	36 040	45 651	157 374	827 718
1990	53 014	97 546	165 404	1 488 637
2000	87 333	142 811	452 026	3 312 205
2010	115 355	348 899	1 412 606	5 959 779
2017	142 742	325 361	1 003 790	7 192 288
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	1 134	1 296	6 563	26 899
1990	1 477	2 770	9 695	39 795
2000	1 660	3 391	13 070	53 772
2010	4 978	10 262	48 012	300 766
2017	4 870	12 850	35 355	324 775

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;

vlastní výpočty

Tabulka č. 9: Komoditní struktura importu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017 (v %)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	4,1	6,0	30,1	52,2
1990	3,5	5,6	14,5	80,2
2000	2,3	3,1	10,1	74,6
2010	1,9	6,0	14,9	66,1
2017	1,9	5,3	13,1	66,8
Vyspělé země				
1980	3,0	3,8	13,1	68,9
1990	2,5	4,6	7,8	70,2
2000	1,9	3,1	9,9	72,6
2010	1,3	3,9	15,8	66,6
2017	1,4	3,3	10,1	72,1
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	1,4	1,6	8,1	33,2
1990	1,6	3,0	10,5	43,1
2000	1,8	3,7	14,3	58,7
2010	1,1	2,4	11,1	69,4
2017	1,1	2,9	8,0	73,7

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;

vlastní výpočty

Tabulky č. 8 a 9 ukazují, jak se změnila komoditní struktura importu na úrovni skupin zemí v období 1980–2017 v milionech dolarů a v procentech.

Podíl importu průmyslové výroby do rozvojových zemí se zvýšil z 52,2 % v roce 1980 na 66,8 % v roce 2017, respektive z 466 252 milionu dolarů na 4 991 576 milionu dolarů.

Podíl importu zemědělských surovin do rozvojových zemí se výrazně snížil. A to ze 4,1 % v roce 1980 na 1,9 % v roce 2017.

Tabulka č. 10: Komoditní struktura exportu na úrovni světa v období 1980–2017
(v nominálních cenách, mil. USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
1980	71 656	95 432	375 966	1 190 866
1990	113 195	135 724	385 221	2 780 182
2000	119 056	178 258	663 504	4 672 726
2010	234 445	679 225	2 359 090	9 990 896
2017	257 898	680 492	2 015 414	12 248 498

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739>;

vlastní výpočty

Tabulka č. 11: Komoditní struktura exportu na úrovni světa v období 1980–2017 (v %)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
1980	3,6	4,8	18,8	59,5
1990	2,9	3,5	9,9	71,8
2000	1,9	2,8	10,4	73,2
2010	1,5	4,5	15,5	65,5
2017	1,5	3,8	11,4	69,2

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739>;

vlastní výpočty

V tabulkách č. 10 a 11 je pohyb komoditní struktury exportu na úrovni světa v období 1980–2017 v milionech dolarů a v procentech.

Podíl exportu průmyslové výroby ve světě se za posledních 37 let zvýšil, a to z 59,5 % v roce 1980 na 69,2 % v roce 2017, respektive z 1 190 866 milionu dolarů na 12 248 498 milionu dolarů. Ale podíl exportu zemědělských surovin, paliv a železa se naopak snížil. Například podíl exportu paliva se změnil z 18,8 % na 11,4 %, když mluvíme o peněžních hodnotách, změna je z 375 966 milionu dolarů v roce 1980 na 2 015 414 milionu dolarů v roce 2017.

Tabulka č.12: Komoditní struktura importu na úrovni světa v období 1980–2017

(v nominálních cenách, mil. USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
1980	73 767	100 498	432 586	1 320 869
1990	93 035	161 986	334 781	2 411 434
2000	131 958	205 912	656 797	4 784 460
2010	235 688	721 164	2 354 373	10 219 219
2017	290 354	734 063	2 017 252	12 508 639

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;

vlastní výpočty

Tabulka č.13: Komoditní struktura importu na úrovni světa v období 1980–2017 (v %)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
1980	3,4	4,6	19,9	60,7
1990	2,8	4,9	10,1	72,8
2000	2,0	3,1	10,0	73,0
2010	1,5	4,7	15,3	66,5
2017	1,6	4,1	11,3	69,9

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;

vlastní výpočty

V tabulkách č. 12 a 13 znázorněny změny v komoditní struktuře importu na úrovni světa v období 1980-2017 v milionu dolarů a v procentech.

Podíly importu komodit na úrovni světa se výrazně změnily. Například v roce 1980 se tento podíl pro zemědělské suroviny rovnal 3,4 %, pro železo a ocel 4,6 %, pro paliva 19,9 % a pro průmyslovou výrobu 60,7 %. V roce 2017 se importní podíl pro zemědělské suroviny rovnal 1,6 %, pro železo a ocel 4,1 %, pro paliva 11,3 % a pro průmyslovou výrobu 69,9 %. Z toho vyplývá, že k roku 2017 se podíly průmyslové výroby zvýšily, ale importní podíly zemědělských surovin, železa, oceli a paliva na úrovni světa se snížily.

Pomocí exportních a importních tabulek komoditní struktury na úrovni skupin zemí, a to tabulky č. 6 a 8, odečítáním importu od exportu bylo vyjádřeno saldo. Vzorec pro výpočet salda je:

$$\text{Saldo} = \text{Export} - \text{Import}$$

kde: Záporné saldo = větší import

Kladné saldo = větší export

Tabulka č.14: Saldo na úrovni skupin zemí v období 1980–2017

(v nominálních cenách, mil. USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	-20 059	-32 666	-10 194	-383 146
1990	-10 572	-24 675	79 433	-407 479
2000	-10 084	-3 853	209 598	-49 970
2010	-30 577	-73 948	461 546	58 623
2017	-46 095	-91 845	107 695	461 222
Vyspělé země				
1980	17 276	27 468	-50 742	258 409
1990	27 915	-5 056	-44 010	777 375
2000	-6 831	-33 558	-252 482	-51 156
2010	20 603	4 338	-754 809	-112 692
2017	4 893	10 125	-343 966	-542 909
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	672	132	4 316	-5 266
1990	2 817	3 469	15 017	-1 148
2000	4 013	9 757	49 591	-10 608
2010	8 731	27 671	297 980	-174 254
2017	8 746	28 149	234 433	-178 454

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739>;

vlastní výpočty

V tabulce č. 14 vypočítáno saldo na úrovni skupin zemí v období 1980–2017 v milionech dolarů. Z této tabulky vyplývá, že v roce 1980 saldo pro průmyslovou výrobu v rozvojových zemích bylo záporné. To znamená, že v tomto období import převažoval nad exportem, ale v roce 2017 se saldo pro průmyslovou výrobu v rozvojových zemích rovnalo 461 222 mil. dolarů. Tato hodnota je kladná, což znamená převážení exportu průmyslové výroby z rozvojových zemí nad importem.

Co se týká vyspělých zemí, hodnota salda pro průmyslovou výrobu v roce 1980 byla naopak kladná a rovnala se 258 409 mil. dolarů, ale v roce 2017 se změnila na zápornou, což znamená převážení importu průmyslové výroby do vyspělých zemí nad exportem.

Když mluvíme o posílení exportu nebo importu ve třech skupinách zemí, tabulka č. 14 ukazuje, že v aktuálních letech nastává posílení exportu průmyslové výroby v rozvojových zemích a posílení importu stejné komodity jak vyspělých, tak i zemích s přechodnou ekonomikou. Zároveň import rozvojových zemích se zvýšil v oblasti železa a oceli v roce 2017 oproti roku 2010.

S pomocí dat z tabulek č. 6 a 8 byly vytvořeny tabulky č. 15 a 16, které slouží pro určení tempa růstu a dynamiky jednotlivých skupin zemí a komodit, které byly vypočítané pomocí vzorce řetězových indexů:

Koeficient růstu – kolikrát se hodnota liší oproti předešlé;

$$k_t = y_t / y_{t-1} \quad t = 2, \dots, T$$

$k_t > 1$... došlo k nárůstu

$k_t < 1$... došlo k poklesu

Tabulka č. 15: Index růstu komoditní struktury exportu na úrovni skupin zemí mezi vybranými roky v rámci sledovaného období 1980–2017 (v nominálních cenách, USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	-	-	-	-
1990	1,7	1,8	0,9	5,7
2000	1,2	1,5	1,7	2,9
2010	2,6	5,2	3,4	2,9
2017	1,1	1,1	0,8	1,4
Vyspělé země				
1980	-	-	-	-
1990	1,5	1,3	1,1	2,1
2000	1,0	1,2	1,6	1,4
2010	1,7	3,2	3,3	1,8
2017	1,1	0,9	1,0	1,1
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	-	-	-	-
1990	2,4	4,4	2,3	1,8
2000	1,3	2,1	2,5	1,1
2010	2,4	2,9	5,5	2,9
2017	1,0	1,1	0,8	1,2

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24739>;

vlastní výpočty

Tabulka č. 16: Index růstu komoditní struktury importu na úrovni skupin zemí mezi vybranými roky v rámci sledovaného období 1980–2017 (v nominálních cenách, USD)

Rok	Zemědělské suroviny	Železo a ocel	Paliva	Průmyslová výroba
Rozvojové země				
1980	-	-	-	-
1990	1,1	1,2	0,6	1,9
2000	1,1	1,0	1,2	1,6
2010	2,7	6,1	4,7	2,8
2017	1,2	1,1	1,1	1,3
Vyspělé země				
1980	-	-	-	-
1990	1,5	2,1	1,1	1,8
2000	1,6	1,5	2,7	2,2
2010	1,3	2,4	3,1	1,8
2017	1,2	0,9	0,7	1,2
Země s přechodnou ekonomikou				
1980	-	-	-	-
1990	1,3	2,1	1,5	1,5
2000	1,1	1,2	1,3	1,4
2010	3,0	3,0	3,7	5,6
2017	1,0	1,3	0,7	1,1

Zdroj: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24741>;

vlastní výpočty

V datech tabulky č. 15 je možné vidět indexové změny. Například koeficient růstu exportu paliva z rozvojových zemí v roce 2017 je 0,8. Tato hodnota je menší než 1, což znamená pokles o 20 % oproti roku 2010. To nám ukazuje, že za posledních sedm let bylo exportováno výrazně méně paliva v porovnání s rokem 2010, kdy se koeficient růstu rovnal 3,4.

Provedeme analýzu tempa růstu importu paliva do rozvojových zemí. Za rok 2017 se koeficient růstu importu paliva se zvýšil o 10 % oproti roku 2010, kdy se tento ukazatel rovnal 4,7 (viz tabulka č. 16).

5 Perspektivy a prognózy vývoje mezinárodního obchodu mezi zeměmi

V další části bakalářské práce již budou zhodnoceny prognózy vývoje mezinárodního obchodu, a to včetně možného vývoje v budoucnosti.

5.1 Trendy a prognózy vývoje MO

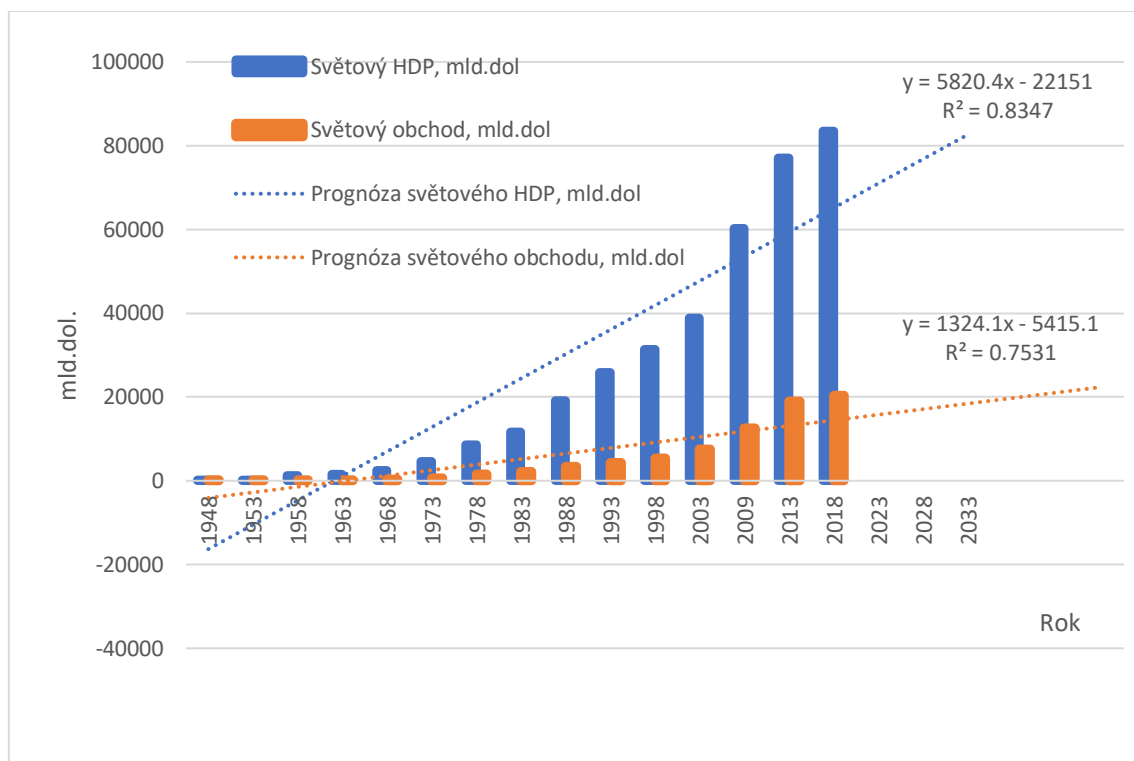
Důležitým trendem ve vývoji mezinárodního obchodu je rozšiřování obchodu mezi průmyslovými zeměmi. V souvislosti s růstem tohoto obchodu došlo k prudkému nárůstu výměny služeb: vědecké, technické, průmyslové, obchodní, finanční a úvěrové. Aktivní obchod se stroji a zařízeními vytvořil řadu nových služeb, jako je strojírenství, leasing, konzultace, informační a výpočetní služby, což stimuluje výměnu služeb v rámci celé země, zejména vědeckou, technickou, výrobní a komunikativní, finanční a úvěrovou povahu. Obchod se službami (zejména s informacemi a výpočetní technikou, konzultacemi, leasingem, strojírenstvím) zároveň stimuluje světový obchod s průmyslovými statky.

Tabulka č. 17: Světový obchod a HDP v letech 1948–2018 (v nominálních cenách, mld. USD)

Rok	1948	1958	1968	1978	1998	2009	2018
Světový HDP	59	1 205	2 442	8 543	31 347	60 267	83 465
Světový export	68	155	292	1 512	5 463	12 518	20 322

Zdroj: <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd>

Graf č. 9: Světový obchod a HDP v letech 1948–2033 (v nominálních cenách, mld. USD)

Zdroj: <https://data.worldbank.org/indicator/ny.gdp.mktp.cd>;

vlastní výpočty

Jak je vidět z grafu č. 9, nejvyšší světový HDP je v roce 2018. Tento počet činí 83 465 mld. dol. Prognóza ukazuje, že během následujících 15 let se tento ukazatel bude zvyšovat.

Při stanovení prognóz světového obchodu a světového HDP byla použita starší data, která sloužila jako podklad pro stanovení budoucích hodnot pomocí tvorby trendové lineární křivky v programu Excel.

Za předpokladu, že se budou uplatňovat současné prognózy růstu HDP, WTO očekává, že se celosvětový obchod se zbožím v roce 2019 sníží o 3,7 %, přičemž v rozvojových zemích bude vývoz 5,1 % a dovoz 4,4 %. Vyspělé země by rovněž měly zaznamenat pokles jak na straně vývozu 3,1 %, tak na dovozu 3,3 %. [21]

V roce 2020 se očekává snížení světového obchodu na 3,2 %, zatímco rozvojové země i nadále překonávají vyspělé země jak v exportu (5,2 % ve srovnání s 5,1 %), tak i v dovozu (4,4 % ve srovnání s 4,0 %) (viz tabulka č. 18).

Očekává se však, že ekonomická aktivita může trpět eskalací obchodních omezení, což může vést k realizaci více negativních scénářů.

Tabulka č. 18: Obchod se zbožím a reálným HDP, 2014–2020 (Roční změna v %)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019P	2020P
Objem světového obchodu se zbožím^b	2,7	2,5	1,8	4,7	4,4	3,7	3,2
Export							
Ekonomicky vyspělé země	2,1	2,3	1,1	3,5	3,8	3,1	2,9
Rozvojové země	2,7	2,4	2,3	5,7	5,4	5,1	5,2
Severní Amerika	4,6	0,8	0,6	4,2	4,5	4,5	4,2
Jižní a Střední Amerika a Karibik	-2,1	1,8	1,9	2,9	2,8	2,6	2,4
Evropa	1,6	2,9	1,1	3,5	3,6	2,9	2,7
Asie	4,5	1,5	2,3	6,7	5,7	5,0	4,9
Jiné regiony	-1,0	5,5	2,6	2,3	4,7	4,4	4,2
Import							
Ekonomicky vyspělé země	3,4	4,3	2,0	3,1	4,1	3,3	2,9
Rozvojové země	2,4	0,6	1,9	7,2	4,8	4,4	4,0
Severní Amerika	4,3	5,4	0,1	4,0	5,7	5,0	4,5
Jižní a Střední Amerika a Karibik	-2,7	-6,4	-6,8	4,0	3,9	5,7	5,1
Evropa	3,0	3,7	3,1	2,5	3,5	2,8	2,2
Asie	3,7	4,0	3,5	9,6	5,9	4,7	4,3
Jiné regiony	0,5	-5,6	0,2	0,9	0,4	1,8	1,4
Reálný HDP podle tržních směnných kurzů	2,7	2,7	2,3	3,0	3,2	3,1	2,8
Ekonomicky vyspělé země	2,0	2,3	1,6	2,3	2,4	2,2	1,8
Zemí s rozvíjející se ekonomikou	4,3	3,7	3,6	4,3	4,6	4,6	4,7
Severní Amerika	2,6	2,7	1,5	2,4	2,8	2,7	2,3
Jižní a Střední Amerika a Karibik	0,9	-0,9	-2,1	1,0	2,3	2,8	3,0
Evropa	2,0	2,3	1,9	2,6	2,4	2,1	2,0
Asie	4,1	4,2	4,1	4,5	4,5	4,4	4,2
Jiné regiony	2,5	1,1	2,2	2,0	2,8	2,9	3,2

*b (průměrný vývoz a dovoz)

*P (čísla pro rok 2019 a 2020 jsou prognózy).

Zdroj: WTO a UNCTAD o obchodu, konsenzuální prognózy pro HDP.

Prognózy obchodu WTO jsou založeny na konsenzuálních odhadech světového HDP, které byly v posledních měsících výrazně revidovány. Podle prognóz by se celosvětový reálný HDP při tržních směnných kurzech v roce 2018 zvýšil o 3,2 %, v roce 2019 se očekává růst o 3,1 % a v roce 2020 HDP klesne o 2,8 %. Jasnější vyhlídky odrážejí nejen růst investic a zaměstnanosti, ale také zlepšení podnikatelské a spotřebitelské důvěry, měřeno podnikáním OECD, i když mohou být narušeny budoucí nejistotou. Konečný údaj o růstu světového HDP v roce 2017 o 3,0 % byl také silnější než předchozí odhad (2,8 % na konci září), což částečně vysvětluje skutečnost, že skutečný růst obchodu se zbožím o 4,4 % v průběhu roku překonal i optimistické odhady (například 3,6 % v září s vysokým odhadem 3,9 %).

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo identifikovat změny ve vývoji a struktuře světového obchodu v období několika posledních dekád v souvislosti s jednáními na půdě GATT/WTO, provést analýzu tempa růstu exportu a importu podle komoditních skupin a to jak na úrovni celého světa, tak i mezi jednotlivými skupinami zemí a komoditami. Ke splnění tohoto cíle byly nejprve v teoretické části vysvětleny základní pojmy, vývoj a další informace úzce spjaté s problémem změn ve vývoji a struktuře světového obchodu. Bylo popsáno, že po druhé světové válce došlo k velkému množství důležitých událostí, jako byla např. měnová reforma, která se umožnila zbavit obrovského množství znehodnocených peněz, cenová reforma či daňová reforma, která ochránila práva spotřebitele a zajistila svobodu podnikání. V důsledku toho byly obchody postupně naplněny zbožím. Růst cen se stabilizoval a zvýšila se produktivita práce.

Při analýze tabulek exportu a importu komoditní struktury na úrovni skupin zemí mezi vybranými roky v rámci sledovaného období bylo zjištěno, že v aktuálních letech probíhá posílení exportu průmyslové výroby v rozvojových zemích a posílení importu stejné komodity jak vyspělých, tak i zemích s přechodnou ekonomikou. Zároveň import rozvojových zemích v oblasti železa stále roste.

Je možné shrnout, že povaha světového trhu zboží se časem změnila. Nyní se dynamicky zvyšuje podíl hotových výrobků na objemu mezinárodního obchodu. Struktura geografického i komoditního obchodu se neustále mění a současně představuje systém dvou prvků: vyspělé země, které obchodují hlavně mezi sebou, a rozvojové země, které dodávají své výrobky vyspělým.

Na základě informací a grafů bylo zjištěno, že nejde sledovat přesný vývoj obchodu pro několik desetiletí dopředu. Je možné predikovat vývoj maximálně na několik let, protože růst světového obchodu není konstantní a závisí na řadě faktorů, jako je snížení dopravních nákladů, které přispívají k obchodu, nové výrobní postupy, které umožňují společně vyrábět a sbírat zboží v různých zemích, informační technologie, které usnadňují komunikaci mezi kupujícími a prodejci. To vše umožňuje obchodním zemím najít výhody z důvodu rozdílů v objemu investic do zdrojů a v odvětvové produktivitě různých zemí.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Monografické publikace

- [1] BULATOVA, A. a kol. *Světová ekonomika a mezinárodní ekonomické vztahy*. Moskva: KNORUS, 2018. ISBN 978-5-406-06627-0
- [2] DUA, Nusa. World Trade Organisation hammers out first global commercial deal // The Age journal, 2013.
- [3] KAHN, Joseph. World Trade Organization Admits China, Amid Doubts // The New York Times Journal, 2001. ISSN 0362-4331
- [4] PERRY. Dismayed powers plea to salvage WTO talks // The Age journal, 2008.
- [5] AGENCIES. WTO protesters clash with riot police // The Guardian journal, 2005.
- [6] KHOR, Martin. *The "Singapore Issues" in the WTO: Evolution and Implications for Developing Countries*. Malaysia, 2007, ISBN 978-983-2729-86-0
- [7] LUZINA, MALYKH, STEBUNOVA. *Historie ekonomiky a ekonomických studií*, 2.vydání. Ufa: Ministerstvo školství Ruské federace, 2000.
- [8] ELLIOTT, Larry a economics EDITOR. West accused of concealing farm subsidies // The Guardian Journal, 2005.
- [9] ELLIOTT, Larry a economics EDITOR. India strikes deal with US over food, breathing new life into Doha trade talks // The Guardian journal, 2014.
- [10] MAKSAKOVSKY. *Obecné charakteristiky světa. Kniha I. - Globální problémy lidstva*. Moskva: Drofa, 2014.
- [11] MANDELSON, Peter. Towards a new map for world trade // Financial Times, 2005. ISSN 0307-1766.
- [12] REGE, Vinod. *Negotiating at the World Trade Organization*. London: Commonwealth Secretariat, 2011. ISBN 978-1849290227
- [13] WALKER, Andrew. WTO agrees global trade deal worth \$1tn // BBC News, 2013.

7.2 Elektronické dokumenty

- [14] *Briefing notes* [online]. [cit. 2019-1-3]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/status_e/brief00_e.htm
- [15] *Doha WTO* [online]. [cit. 2019-1-3]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/min01_14nov_e.htm
- [16] *Dohody TRIPS* [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <http://sumip.ru/biblioteka/intellektualnaya-sobstvennost/trips/>
- [17] *Eleventh WTO Ministerial Conference* [online]. [cit. 2019-2-6]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc11_e/mc11_e.htm

- [18] *GATT, WTO* [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z:
<http://ekonomie-otazky.studentske.cz/2008/07/gatt-wto.html>
- [19] *Metody mezinárodního obchodu* [online]. [cit. 2019-2-3]. Dostupné z:
<https://works.doklad.ru/view/50jRcIICLCs.html>
- [20] *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-20]. Dostupné z:
<https://works.doklad.ru/view/xPA8F3dBBOM.html>
- [21] *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z:
<https://works.doklad.ru/view/xPA8F3dBBOM/6.html>
- [22] *Mezinárodní obchod* [online]. [cit. 2018-11-13]. Dostupné z:
http://www.e-biblio.ru/book/bib/09_ekonomika/Ekonomika_BK/U_Book/U_3.html
- [23] *Nairobi Package* [online]. [cit. 2019-2-6]. Dostupné z:
https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/nairobipackage_e.htm

8 Seznam tabulek

Tabulka č. 1	Vyjednávací kola v rámci GATT
Tabulka č. 2	Distribuce globálního vývozu skupiny podle skupin zemí v období 1950-2018 (v %)
Tabulka č. 3	Podíl velkých regionů na světovém obchodu v roce 1950-2018 (v %)
Tabulka č. 4	Vývoj světového obchodu, mld. dolarů v období 1950-2018 (v nominálních cenách, mld. USD)
Tabulka č. 5	Komoditní struktura světového obchodu v období 1950-2018 (v %)
Tabulka č. 6	Komoditní struktura exportu na úrovni skupin zemí v období 1980-2017 (v nominálních cenách, mil. USD)
Tabulka č. 7	Komoditní struktura exportu na úrovni skupin zemí v období 1980-2017 (v %)
Tabulka č. 8	Komoditní struktura importu na úrovni skupin zemí v období 1980-2017 (v nominálních cenách, mil. USD)
Tabulka č. 9	Komoditní struktura importu na úrovni skupin zemí v období 1980-2017 (v %)
Tabulka č. 10	Komoditní struktura exportu na úrovni světa v období 1980-2017 (v nominálních cenách, mil. USD)

Tabulka č. 11	Komoditní struktura exportu na úrovni světa v období 1980-2017 (v %)
Tabulka č. 12	Komoditní struktura importu na úrovni světa v období 1980-2017 (v nominálních cenách, mil. USD)
Tabulka č. 13	Komoditní struktura importu na úrovni světa v období 1980-2017 (v %)
Tabulka č. 14	Saldo na úrovni skupin zemí v období 1980-2017 (v nominálních cenách, mil. USD)
Tabulka č. 15	Index růstu komoditní struktury exportu na úrovni skupin zemí mezi vybranými roky v rámci sledovaného období 1980-2017 (v nominálních cenách, USD)
Tabulka č. 16	Index růstu komoditní struktury importu na úrovni skupin zemí mezi vybranými roky v rámci sledovaného období 1980-2017 (v nominálních cenách, USD)
Tabulka č. 17	Světový obchod a HDP v letech 1948-2018 (v nominálních cenách, mld. USD)
Tabulka č. 18	Obchod se zbožím a reálným HDP, 2014–2020 (Roční změna v %)

9 Seznam grafů

Graf č. 1	Počet členů GATT
Graf č. 2	Dynamika světového obchodu ve druhé polovině XX. – počátek XXI. století (v %)
Graf č. 3	Vývoz světového zboží podle úrovně vývoje, 2012Q1-2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)
Graf č. 4	Dovoz světového zboží podle úrovně vývoje, 2012Q1-2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)
Graf č. 5	Vývoz zboží podle regionů, 2012Q1-2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)
Graf č. 6	Dovoz zboží podle regionů, 2012Q1-2017Q3 (Index objemu, 2012Q1=100)
Graf č. 7	Podíl surovin a zemědělských produktů na začátku 20. století (v %)
Graf č. 8	Podíl surovin a zemědělských produktů na začátku 21. století (v %)
Graf č. 9	Světový obchod a HDP v letech 1948-2033 (v nominálních cenách, mld. USD)

10 Seznam obrázků

Obrazek č. 1	Setkání účastníků GATT
Obrazek č. 2	Řídící orgány WTO mají tři hierarchické úrovně
Obrazek č. 3	Základní principy dohody TRIPS
Obrazek č. 4	Zboží vyrobené Japonskem
Obrazek č. 5	Maso z Austrálie
Obrazek č. 6	Sběr kávy v Brazílii